

פירוש אברבנאל לחומש שמות

פרשת תרומה

מהדורה מעוצבת של פירוש אברבנאל

עיצוב, פיסוק וכתרות: יהודה איזנברג
המהדורה כוללת תיקוני נוסח קלים

מבוסס על דפוס ונציה ה' שלט – 1579
<http://www.hebrewbooks.org/44335>

הכתרות – [בסוגריים מרובעים] - נוספו על ידי העורך

אתר דעת תשע"ה

<http://www.daat.ac.il/he-il/tanach>

3	שמות כה, א – כט, יט
6	והנני מפרש הפסוקים כפי עניינם ומתיר השאלות כולם
6	שמות כה, א-ט
7	[סדר בניית המשכן וחומרי הבניה]
7	והתחיל במתכות
8	[צמר צבוע ועורות]
8	ועצי שטים
9	[בשמים]
9	[אבנים טובות ופיתוחן על ידי השמיר]
10	[סיכום הדברים שנידבו למשכן ופשר מספריהם]
10	[ועשו לי מקדש]
11	[המשכן וכליו – רמז לעולם וחלקיו]
12	[כוונת המשכן – דבקות ישראל בשכינה]
12	שמות כה, י: הארון
12	[הרמזים שמרמזים המשכן וכליו]
16	[הסברים לסמליות שבמשכן]
18	סמליות המנורה
19	הדרך הראשון
19	והדרך השני בזה הוא:
21	סמליות מזבח הקטורת
21	סמליות מבנה המשכן
27	הערת העורך:
28	[המשכן אינו מרמז למושגים עיוניים פילוסופיים]
29	עניין רמזי המשכן וכליו לדעתי כך הוא
29	[מבנה כללי של המשכן]
30	[ארון הברית והכרובים]
31	[הפרוכת]
31	[שלושה מיני שער, ושלושה כלים במשכן המסמלים אותם]
31	[השלחן]
32	[המנורה]
32	[המזבח]
33	[הישארות הנפש אינה נלמדת מאריסטו]
33	[הקטורת]
33	מזבח הזהב
33	סיכום
34	מזבח העולה
34	והכיוור וכנו
35	ונחזור עתה לפירוש פסוקי הפרשה על דרך הפשט
35	שמות כה, י-כב: בניית הארון
36	הארון ומה שבתוכו
37	הכרובים
38	והנה ציוה בכרובים דברים:
39	שמות כה, כג-ל: עשיית השולחן
39	[הדביר]
39	[השלחן]
40	[הובלת השולחן ממקום למקום]
41	שמות כה, לא-מ: המנורה והנרות
42	[הנרות]
43	[מזבח הקטורת]
43	אברבנאל שמות פרק כו
43	שמות כו, א-ל: בניית המשכן
43	[היריעות]
45	[עורות אליים מאדמים]
46	[קרשי המשכן, גדלם וצורתם]
49	שמות כו, לא-לז: הפרוכת, הכפורת והמסך
49	[הפרוכת]
50	אברבנאל שמות פרק כז
50	שמות כז, א-ח: המזבח
50	[המזבח]
52	מתי נאמר "כאשר הראה אותך בהר"
53	שמות כז, ט-יט: חצר המשכן
54	[הסבר המבנה הכללי של המשכן]
55	[סדר הצווים להקמת המשכן הוא סדר חינוכי]
56	[המשכן וכליו משקפים את החכמה מול רדיפת הבצע]
57	[תפקיד הכהנים – קדושה והוראת ישראל]
57	[קדושת ישראל והגעתו לאמונות האמיתיות]
58	[מה חשיבות בלימוד פרשת המשכן והקורבנות?]

שמות כה,א – כט,יט

ויש לשאול בסדר הזה שאלות. [נציה 382]

השאלה הראשונה: למה ציוה יתברך במעשה המשכן,

ואמר ושכנתי בתוכם, כאלו היה יתברך גשם מוקף ומוגבל במקום, מה שהוא בהפך האמת. כי הוא יתברך אינו גשם ואינו כוח בגשם, ואיך ייחסו לו מקום, והוא יתברך אמר השמים כסאי והארץ הדום רגלי, אי זה בית אשר תבנו לי ואי זה מקום מנוחתי. גם שלמה אמר על בנין הבית הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך, אף כי הבית הזה אשר בניתי. והם מאמרים סותרים זה את זה.

השאלה השניה: בעניין הכרובים

שציוה יתברך לעשות על הכפורת, כי הנה יראה שהיה עובר בזה על לא תעשה לך פסל וכל תמונה אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת. ואיך ציוה אותם לעשות מה שהזזהרו עליו.

השאלה השלישית: בעניין השולחן ולחם הפנים אשר עליו

כי מה היה הוצרך במצווה הזאת לשום י"ב חלות לחם על השולחן ההוא, ולבונה בתוכם, ושלא יאכל אדם מהם כל השבוע עד היום השביעי. האם היה זה לצורך גבוה, והנה הלחם לא היה נאכל שמה, ולא היה הי"ת צריך אליו, כי הוא הנותן לחם לכל בשר. ובדין כתב הרב המורה שלעניין השולחן ולחם הפנים לא ידע ולא מצא טעם עד היום ההוא.

השאלה הרביעית: במנורה

שציוה שידליקו בה נרות בבוקר בבוקר, וכן בערב. וכתב הרב המורה שהיה לכבוד ולתפארת הבית, כי הוא יותר הדור בהיות בו נר דולק מבהיותו בחושך. ואם הייתה הדלקתה בלילה בלבד, היה טעם הרב נכון. אבל ההדלקה ביום, מה ההוד והתפארת אשר לבית, בנרות דולקים בצאת השמש בגבורתו? כי הם לא לעזר ולא להועיל. אף כי לא נתן הרב סיבה כלל לששת הקנים ולגביעים ולכפתור ופרח.

השאלה החמישית: במזבח הקטורת שהיה בהיכל

בין השולחן והמנורה. מה היה הצורך בו?
והרב המורה כתב שהיה כדי להסיר ולבטל ריח הבשר השחוט והנקרב על המזבח

החיצון ובאשו וסרחונו. אבל זה לא יתכן, כי אם זה היה תכלית ההקטרה, היה ראוי להקטיר בעזרה סמוך לבית השחיטה, לא בהיכל הקודש שלא היה שם בשר מת, וכ"ש בקודש הקודשים, שהיה הכהן גדול מכניס הקטורת ביום הכיפורים. וידוע שלא היה שם סרחון בשר מת, חלילה וחס.

השאלה השישית: בפרוכת ובמסך

שנזכרו בכתוב זה אחר זה, והיו שניהם להבדיל חלקי המשכן. כי אחרי שהיו שניהם משמשים בדבר אחד, ושניהם היו מתכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר בשוה, למה זה התחלפו הפרוכת מהמסך בשאר הדברים, שבפרוכת אמר שיהיה מעשה חושב כרובים. ובמסך לא אמר אלא מעשה רוקם, לא חושב ולא כרובים. גם בפרוכת היו ארבעה אדני כסף, ובמסך היו חמשה אדני נחושת.

השאלה השביעית: במזבח העולה

למה לא היה בו כסף ולא זהב, כמו שהיה בשאר הכלים, אבל היה הכל מנחושת. והנה במזבח הקטורת היה המזבח וכליו זהב טהור. ולמה במזבח העולה נעשה רשת תחת כרכוב המזבח מלמטה. והיה הרשת עד חצי המזבח, ולא היה דבר מזה במזבח קטורת.

השאלה השמינית: בחצר

שציוה יתברך שיהיו בו האדנים נחושת ווי העמודים וחשוקיהם כסף. כי הנה מזבח הקטורת היה המזבח וכל כליו זהב טהור, ובמזבח העולה היה ציפוי גופו וקרנותיו נחושת. אמנם בחצר, לא היה כלו כסף ולא כלו נחושת, אבל היה קצתו כסף וקצתו נחושת.

השאלה התשיעית [באיזה סדר הצווי לעשות את המשכן?]

למה זה ציוה הקדוש ברוך הוא על מעשה המשכן וכליו בחילוף סדר הנחתם וזה כי הנה במעשה ובהנחה היה המשכן בראשונה נמתח יריעותיו וקרסיו קרשיו עמודיו אדניו ובריחיו, אחר כך היה מבפנים מונח בדביר לפני לפני. הארון והכפורת עם הכרובים. ואחריהם היה מונח הפרוכת להבדיל בין הקדש ובין קודש הקודשים. ואחר זה היו בהיכל השולחן והמנורה ושמן למאור ומזבח הקטורת. ואחריהם היה מסך הפתח. ואחר זה היה החצר. ובו מזבח העולה וכיור וכנו. ואחר זה נעשו בגדי הכהנים.

וכפי הסדר הזה תמצא בפרשת ויקהל, שציוה משה לישראל על עשיית כל הכלים האלה ובזה הסדר עצמו נזכרו בעשייתם. ובזה הסדר עצמו כתוב בסדר פקודי שהביאו האומנים לפני משה את כל המלאכה. ובזה הסדר עצמו ציוה ה' למשה להקים את המשכן וגם בזה הסדר נזכר שם שהוקם המשכן והונחו הכלים. ולכן הוקשה לי מאוד למה כאשר ציוה

יתברך על מעשה המשכן וכליו לא זכר הדברים בסדר הזה עצמו, כי הנה נפסד הסדר בצוואתם בשנים עשר דברים.

האחד שהתחיל בצווי הארון והיה לו להתחיל בצווי המשכן והשני שלא זכר הפרוכת אחרי זיכרון הארון כמו שהייתה הנחתו. השלישי שזכר השולחן והמנורה מבלי זיכרון הפסק הפרוכת [הוספת דפוס ונציה]. והרביעי שזכר המשכן אחרי השולחן והמנורה שלא במקומו. והחמישי שלא זכר מסך הפתח סמוך לשולחן ולמנורה בהנחתו. והשישי שזכר הפרוכת ומסך הפתח אחרי זיכרון המשכן שלא כראוי. השביעי שלא זכר הכיור וכנו סמוך למזבח העולה כפי הנחתו. השמיני שקודם השלימו זיכרון כלי המקדש ציוה על השמן למאור בפרשת תצווה. התשיעי שציוה על בגדי הכהנים ועל קדושתם קודם השלימו צווי המשכן וכליו. העשירי שציוה על מזבח הקטורת בסוף סדר תצווה אחרי בגדי הכהנים וקדושתם וקדושת המזבח החיצון. האחד עשר במה שציוה על השקלים ומנין העם קודם צווי הכיור וכנו והשנים עשר במה שציוה על הכיור וכנו בסדר כי תשא אחר כל שאר הדברים שלא היו מכלי המשכן. הרי לך מבואר מהבלתי סידור והבילבול בצוויים האלהיים בי"ב הדברים האלה. ומי יתן וידעתי הסיבה בהם, כי אין להאמין שהיה זה במקרה.

השאלה העשירית: למה זה באו כל צווי המשכן בדיבור אחד בלבד.

והוא אומרו וידבר ה' אל משה לאמור, דבר אל בני ישראל וייקחו לי תרומה. ותחת אותו הדיבור באו כמה מצוות ואזהרות מכל המלאכה והכלים, ויוכללו בו כל סדר וייקחו לי תרומה, וכל סדר ואתה תצווה. כי לא נאמר עוד וידבר ה' אל משה לאמור עד תחילת פרשת כי תשא, ושם נזכר דיבור על כל מצווה ומצווה: וידבר ה' אל משה לאמור כי תשא; וידבר ה' אל משה לאמור ועשית כיור נחושת; וידבר ה' אל משה לאמור ואתה קח לך בשמים ראש; ויאמר ה' אל משה קח לך סמים; וידבר ה' אל משה לאמור ראה קראתי בשם בצלאל; ויאמר ה' אל משה לאמור ואתה דבר אל בני ישראל לאמור אך את שבתותי.

והוא באמת דבר זר ומתמיה מאוד, שכל הצוויים הרבים והגדולים ההם שבאו בפרשת תרומה ובפרשת תצווה, כולם נכנסו והוכללו תחת דיבור אחד בלבד. אמנם בסדר כי תשא, שציוה על ששה עניינים, באו עליהם ששה דיבורים, על כל אחד דיבור או אמירה אחת.

ואין ספק שזיכרון הדיבורים והתחלפותם הוא לאחת משלוש סיבות:

אם מפני שנפסק הדיבור או האמירה הראשונה ובא דיבור אחר בזמן אחר מחדש.

ואם מפני חלוף הנושאים, שעם היות שני הדיבורים בזמן אחד יזכור הכתוב וידבר ה' בכל אחד מהם, מפני חלוף הנושאים.

ואם מפני מעלת הדבר, שאף על פי שיהיה הזמן אחד והנושא אחד, יאמר הכתוב וידבר ה', להיותו דבר רשום ומעולה, ומפני מעלתו יוסד בו הדיבור ההוא.

וכאשר תתבונן לא תמצא אחת מאלה הסיבות בדבר הזה. כי הנה כל מה שנאמר למשה רבנו בהר, היה בזמן אחד מדובק ומקושר מבלי הפסק זמן, וכמו שאמר וייתן אל משה ככלתו לדבר אתו. גם לא היו בכאן נושאים מתחלפים בין מה שנאמר בסדר תרומה ובסדר תצווה, ובין מה שנאמר בתחילת סדר כי תשא, כי הכל היה מעשה המשכן וכליו שנאמרו יחד. גם לא היו הדברים שציוה עליהם בסדר כי תשא גדולי המעלה מהנזכרים בשאר הפרשיות, כי הארון והשולחן והמנורה ומזבח הקטורת היו הכלים היותר קדושים ונכבדים מכל כלי הבית.

ולמה אם כן לא נאמרו בהם ובכל אחד מהם וידבר ה' כמו שנאמר בכיור וכנו, ובשמן המשחה וסמי הקטורת, ושאר הדברים שנזכרו שם בסדר כי תשא. וזו באמת היא חקירה נכבדת והגונה למקום הזה, ולא קדמני אדם לדבר בה דבר קטן או גדול.

והנני מפרש הפסוקים כפי עניינם ומתיר השאלות כולם.

שמות כה, א-ט

- א וַיְדַבֵּר ה' אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר:
ב דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ-לִי תְרוּמָה מֵאֵת כָּל-אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לְבוֹ תִּקְחוּ אֶת-תְּרוּמַתִּי:
ג וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֵתָם זָהָב וְכֶסֶף וְנַחֲשֵׁת:
ד וּתְכַלֶּת וְאֶרְגְּמוּ וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים:
ה וְעֹרֹת אֵילִם מְאֻדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים וְעִצֵי שִׁטִּים:
ו שֶׁמֶן לְמָאֹר בְּשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים:
ז אֲבָנֵי-שֹׁהַם וְאֲבָנֵי מִלֵּאִים לְאַפֵּי וְלַחֲשׂוֹן:
ח וְעֵשׂוֹ לִי מִקֹּדֶשׁ וְשִׁכְנֹתַי בְּתוֹכָם:
ט כָּל-אֲשֶׁר אֲנִי מֵרָאָה אוֹתְךָ אֵת תְּבִנֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֵת תְּבִנֹת כָּל-בְּלִיּוֹ נֶכֶן תַּעֲשֶׂוּ:

כאשר רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל ולהגדיל מעלת משה עבדו בהנהיגו אותם בעצמו ולא על ידי המלאך שאמר לשלוח לפניהם, ציוה אותם שיעשו מקדש ויכינו אותו באופן שתשרה שכינתו בתוכם, ויהיה כבוד ה' על הארון כאשר היה על הר סיני, ומשם יצא הדיבור והקול האלהי למשה כמו שהיה בהר. ולכן ציוה משה שיאמר אליהם שיעשו גזברים וגבאי צדקה שייקחו לשם ה' תרומה, והפרשה שכל איש מהם ירים ויפריש מנכסיו וממונו כאשר ידבנו לבו.

והנה כלל במאמר הזה כוונות.
ראשונה שלא יחשבו שהנשיאים וראשי העדה בלבד מאשר להם יעשו מלאכת המשכן, אבל מאת כל איש אשר ידבנו לבו, קטן וגדול שם הוא, אם ידבנו לבו ייקחו מידו נדבה. **ושנית** שלא יכריחו שום אדם לתת בנדבה הזאת. אבל מאת כל איש אשר ידבנו לבו ייקחו מה שיתן ברצון נפשו ולא באונס.
והשלישי שגם לא ישאלו לשום אדם שינדב דבר מה. אבל הם מעצמם יביאו תרומתם מבלי שאלה. ולכן אמר **מאת כל איש אשר ידבנו לבו תיקחו את תרומתי**, לא שישאלוהו, ממנו אבל שייקחו מידו מה שיתן.
והרביעי שאם אדם יתן את כל אשר לו ויפזר ממונו בזה, לא ייקחוהו מידו כי הפיזור אינו שלמות אבל חסרון.
ואמרו **חז"ל**: **באושה התקינו המבזבז לא יבזבז יותר מחומש**. ולזה אמר מאת כל איש אשר ידבנו לבו, שבנדיבות שתהיה בממוצע בחר ה', לא בפזרנות. ואולי שעל זה קרא אל הנדבה הזאת **תרומה**, שתהיה **תרי ממאה**, כתרומת הקודש. וכפי אלה הכוונות הוצרך לחזור לומר **תיקחו את תרומתי**, רוצה לומר התרומה המופרשת לשמי. כי הדברים פעמים ייחסו לפועל אותה, ופעמים למקבל את פעולתם. כמו שמצאנו בתפילה: ואני תפילתי לך ה', שנתיחסה התפילה למתפלל אותה, ונתיחסה גם כן לאל ית', כמו שאמר **והביאותים אל הר קדשי ושמתים בבית תפילתי**. ואמר **וזאת התרומה אשר תיקחו מאתם**, להגיד שאלה הדברים שיזכור, ייקחו מהם בתרומה. אבל אם ינדבו ויתנו דברים אחרים, כאלו תאמר ברזל ועופרת, בגדים ודברים אחרים, לא ייקחו מאתם, כי לא רצה יתברך שיתנו אי זה דבר שיזדמן, וייקחו מאתם כמציל מן הדלקה. אלא אותם הדברים שהיו צריכים למלאכת המשכן בעצם ואמת.

והנה זכר אותם הדברים כסדר חשיבותם.

[סדר בניית המשכן וחומרי הבניה]

והתחיל במתכות

שהם מההויה הראשונה, באמרו **זהב וכסף ונחושת**. כי היה הזהב למלאכת כלי הקדש, והכסף גם כן לכלי השרת וגם לאדנים. והנחושת למזבח העולה ולכליו.
ויש מפרשים זהב וכסף ונחושת לעשות מטבע, ואינו נכון כי הם לא קנו דבר למלאכת הקודש. אבל בא הכל בנדבה כי בה חפץ השם. ומחצית השקל שנתנו כל הנמנים, היה מפני שבא הכסף מועט בנדבה. והיו צריכים אליו הרבה לאדנים, ולכן עשו מהמטבע ההוא אשר נתנו הנמנים, כסף למלאכה, לא שיצטרכו בו למטבע.

[צמר צבוע ועורות]

עוד אמר תכלת וארגמן ותולעת שני

והרלב"ג כתב שהיה כל זה צמר צבוע במראות והצבעים ההם. **ואינו נכון**, כי הצמר קרא אותו הכתוב עזים. אבל התכלת וארגמן ותולעת שני, הם כולם משי.

והתכלת הוא המשי הצבוע בצבע דומה לים,

והארגמן הוא המשי הצבוע אדום,

והתולעת שני הוא המשי שהוא נאה כפי תולדתו, ואין לו צבע אחר.

ושש הוא פשתן מצרי שהוא משובח מאוד במינו, וכשהוא כפול ומכופל ששה חוטים ביחד, נקרא שש או שש משזר. וכשהוא חוט אחד לבדו, נקרא בד. כי בד מורה על היחידי, כמו שש שמורה על ששה. ושם הדבר בעצמו הוא פשתים או בוץ.

ועזים הוא צמר העזים הרך ההווה בעזים סביב שורשי השערות הקשות, שהוא בתכלית הרכות.

והנה לא זכר צמר הרחלים והכבשים, לפי שבארץ מצרים, וגם בשאר ארצות המזרח, צמר העזים הוא משובח מאוד, וצמר הרחלים הוא פחות ונבזה. והתנדבו אם כן צמר העזים שזור או טווי או פשוט, אך לא ארוג ונעשה בגדים. ולכן יעשו בארצות המזרח בגדים מצמר הכבשים.

ועורות אלים מאודמים הם עורות זכרי הצאן שהם מאודמים במלאכה בצבע אדום.

אך **עורות תחשים** אמרו **חז"ל** שתחשים היה מין חיה שנמצאה בימים ההם שהיו לה גוונים הרבה.

והרלב"ג כתב שתחשים הם תישים גדולים, שעורותיהם יותר חזקים ויותר קשים ונבחרים מעורות האלים. וע"כ כתב ואנעלך תחש, שהוא הנבחר שבעורות לעשות מנעלים.

ועצי שטים

הוא מין ממיני הארזים, והם עבים וקלים מאוד. ובדרש אמרו שנטעם יעקב במצרים. אבל רחוק הוא שנאמר שהוציאו עמהם והעבירו בים.

והראב"ע כתב, שיער היה סמוך להר סיני, ומשם כרתו אותם לחצריהם ולסחורותיהם, והתנדבו כל מי שנמצא אתו - הראוים לקרשים.

והיותר נכון הוא, שהיו באים עמים מכל הסביבות אל מחנה ישראל למכור כל מיני סחורות, ומהם קנו השמן למאור והבשמים ושמן למשחה ולקטורת. כי אין לחשוב שהוציאו כל זה ממצרים. ומהם גם כן קנו עצי שטים.

[בשמים]

ואמר **בשמים - לשמן המשחה; ולקטורת - הסמים**, כאלו אמר ובשמים גם כן לשמן המשחה. ואמנם לקטורת יביאו הסמים, רוצה לומר הנהוגים להקטיר, ולא נזכרו כאן בפרט.

והראב"ע פירש הכתוב כמשמעו: **ובשמים - לשמן המשחה ולקטורת**. כי יכנסו בקטורת נרד וכרכום קנה וקנמון כדברי **חז"ל**. ונכון הוא, כי בשמים הוא שם כולל למזונות שיש בהם ריח ובושם. ולתרופות שאינם נאכלים, יקראו ביחוד סמים. וכמו שהוכיחו **הרמב"ן** מכח הכתובים.

[אבנים טובות ופיתוחן על ידי השמיר]

ואבני שוהם היו שתיים מהם לאפוד, ואחד מהם לחושן. **ואבני מלואים** היו כולם לחושן. אמנם מה רצה במלת **מלואים**?

כתב רש"י שעל שם שעושים מושב זהב כמין גומא, ונותנים האבן שם למלאת הגומא ההיא, נקראו אבני מלואים. והגומא נקראת משבצות.

והרמב"ן חולק עליו בטענות צודקות. והוא פירש **אבני מלואים** שיהיו אבנים שלמות שנבראו כן, ולא נכרתו ממחצב, ולא נפסל מהן כלום.

וגם דעתו זה בלתי נכון אצלי, כי האבנים היקרות כולם יכרתו ממחצבים, וכאשר יכרתו משם הם מבלי זוהר, והצטרכו בהכרח אל הפיסול והחיתוך וההשואה, כדי לתת בהם התמונה הראויה והזוהר הראוי. ואיך יהיו אם כן בשלמותן כמו שנולדו? כל שכן באבני החושן היו מפותחות עליהם שמות בני ישראל. ואי אפשר שיהיה זה בהיותם בשלמותם מבלי חיתוך דבר מה. ואף שיהיה הפיתוח על ידי השמיר, כדבריהם ז"ל, בהכרח השמיר יחתוך ויסיר מהם חלקים לצורך הפיתוח.

ומה שפירש הרב **ובחרושת אבן למלאת**, שידעו לפתח פיתוחי חותם באבנים במלואותם, הנה הוא באמת דבר נמנע מעצמו. ובמסכת סוטה (מ"ח) אמרו:

אבנים הללו אין כותבין עליהן בדיו, שנאמר פיתוחי חותם, ואין מפרישין עליהן באיזמל, שנאמר במלואותם. אבל מביא שמיר, ומראה להם, והן נבקעין מאליהם.

הנה ביארו שהיו האבנים נבקעות. ולא היו אם כן בשלמותם בלי חסרון דבר, כי לא אמרו זה אלא להגיד שלא יניפו עליהן כלי ברזל. אבל לא יכחישו שיסירו מהם חלקים מגופיהם בפיתוח.

ולכן אומר אני, שבעבור שהיו אבני השוהם באפוד מועטות וגדולות, שהיו ששה משמות השבטים מפותחים על האבן האחת, וששה על האבן השנית, ולכן היו מונחות באפוד על שתי כתפיו, כל אבן בפני עצמה משובצת זהב בכתף. ולכן [כיוון] שלא היו אבני השוהם

אשר באפוד מחוברת זו לזו, לא נאמר בהם במלואותם. אמנם בחושן, שציוה שיהיו י"ב אבנים סמוכות ומחוברות זו לזו, והוא היה קטן, כמו שאמרו זרת ארכו זרת רחבו, והיו בו ארבעה טורים מהאבנים, ועשה החושן כולו מלא אבנים. ומפני שהאבנים ההם היו ממלאים את החושן, נאמר באבני החושן לשון **מלוי**. ולשון הכתוב מורה עליו בביאור, שאמר **ומלאת בו מלואת אבן ארבעה טורים אבן**. שפירש לך שהמילוי היה מרוב האבנים שהיו ממלאים בהנחתם את החושן כולו.

ואמר בסוף זיכרוןם **משובצים זהב יהיו במלואותם**, רוצה לומר שאותו המילוי אשר ימלאו האבנים את החושן, יהיה עם משבצותיהם אחת סמוכה לחבירתה, מבלי ריקות ולא הפרש ביניהן.

ויצא מזה, שהשמיר אם היה שהביאו מרע"ה לפסול את שמות השבטים באבנים, גם כן נצטרך לאבני האפוד כמו לאבני החושן, כי לא הניף ברזל על אחת מהן. וצדקו דבריהם ז"ל שאמרו בהגדת איכה, **שמיר דאיתי משה לאבני האפוד**. ולא כמו שחשב **הרמב"ן**, שקראו שם את החושן בשם אפוד על דרך העברה. כי באמת דבריהם היו מדויקים ולא נאמרו אלא כפי האמת הברור.

[סיכום הדברים שנידבו למשכן ופשר מספריהם]

והנה זכר בנדבה הזאת חמישה עשר דברים שיבואו בנדבה. ואתה תמצא **שארבעה** מהם היו מהמתכות והדוממים שהם מההרכבה הראשונה מהיסודות, והם זהב וכסף ונחושת, שדבר בתחילת הנדבה, והאבנים היקרות שסיים בזיכרוןם הנדבה.

וכן זכר **ארבעה** מינים מהצומחים, שהם מההרכבה השנית מהיסודות, והם: השש שהוא הצומח מן הארץ, ועצי שטים, והשמן שהוא מהזית, והבשמים שהם מהצמחים גם כן. וכן זכר **ארבעה** מינים מארבעה בעל חיים המרגישים, שהם מההרכבה השלישית מהיסודות, והם תולעת שני, כי המשי נעשה מתולעים חיים. ועזים, ועורות אלים מאודמים, ועורות תחשים.

וכן זכר מהצבעים **ארבעה**, והם: תכלת וארגמן ושני ומאודמים.

ואמרו אנשים, שהיו הדברים הבאים בנדבה ט"ו, כנגד ט"ו דברים שמהם ובהם הושתת העולם, והם: החומר הראשון, והצורה הגשמית, וארבעה היסודות בצורותיהם, ותשעת הגלגלים.

והיו הרביעיות האלה אשר זכרתי, כנגד המרכבה העליונה מארבע חיות הקודש, וכנגד ארבע רביעי הגלגל, וארבע תקופות השנה, וארבעת היסודות והאיכות והליחות.

[ועשו לי מקדש]

ואחרי שזכר הדברים שיתנדבו, אמר ועשו לי מקדש. [כאלו יאמר לא בקשתו] זה מהם לאסוף הון ועושר רב, אלא כדי שמכל זה אשר יתנדבו יעשו לי מקדש, מקום קדוש, באופן שתחול שכינתי בתוכם כאשר הייתה בהר סיני לעיניהם, כבוד ה' כאש אוכלת, והענן סביבו.

והנה נקרא הבית המקודש בשמות מתחלפים: **אהל מועד**. **משכן ה'**. **משכן העדות**. **מקדש ה'**.

כי הנה נקרא **אהל מועד**, לפי שהיה במדבר בתמונת אהל ביריעות וקרשים. ונקרא **משכן ה'**, מפני שחלה שם שכינת השם. ונקרא **משכן העדות**, לפי שהתורה והלוחות שהוא העדות בין ישראל לאביהם שבשמים היה שם. ו**מקדש**, מפני שלא יבאו שם ערל וטמא, וכמו שאמר **ואת מקדשי תיראו**.

[המשכן וכליו – רמז לעולם וחלקיו]

ואמר **ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן**. להודיעו שיהיה המשכן וכליו רומזים לצורת העולם וחלקיו, ולדרך הישר שיבור לו האדם כדי להגיע לתכלית הצלחתו, כמו שאבאר ברמזים.

ולפי שהקב"ה הראה למשה בהר סודות המציאות וסידרו, ודרכי התורה ותעלומותיה, לכן הודיעו כאן שהכל היה נרמז במלאכת המשכן. וזה הוא **וכן תעשו**, רוצה לומר מכל אשר אני מראה אותך מטבע המציאות וקישורו וחלקיו, כן תעשון דוגמתו במשכני וכלי עבודתי. **והמפרשים אמרו** שציוהו יתברך בזה, שבאותו אופן שציוה לעשות המשכן וכליו, כן יעשו בית עולמים לדורות. לא שיעשו אותו בשיעורי המשכן, אלא בתמונת הדברים וציורם.

וגם נכון הוא.

וכפי הפשט, מבלי פנות אל דרכי הרמזים, נראה לפרש מסכים למה שאמרו חז"ל, שהראהו הקדוש ברוך הוא למשה בהר בראיה מוחשת נגד עיניו את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו, כאילו היו שם במציאות מוחשים. והיה הנס הזה אצלי, כדי שיצייר תבנית המלאכה בשלמותה, לצוות אותה כן לאומנים שיעשוה. כי היו הדברים ההנדסיים התלויים בציור הדמיוני, מוכנים ומצויירים עם השגת החוש את מרחקיהם ומצביהם יותר בשלמות ממה שיציירו אותם מפאת הדברים. כי הנה הרעיון לא יכיל הדברים הנשמעים, כמו שיעשה הראות אל הדברים הנראים. וככה היה ויראהו ה' את כל הארץ, כמו שיתבאר במקומו.

ומפני זה היה משה ע"ה שומע את הקול מדבר אליו מעל הכפורת מבין שני הכרובים בהשגה מוחשת, כי הנה נתיחדו לאדון הנביאים נבואותיו שמה באותו קול מוחש, כדי שיכתוב את התורה באותם הדברים והמילות שהיה שומע מפי הגבורה. והבן זה מאוד כי הוא עיקר גדול בענייני הנבואה ומעלת מרע"ה.

[כוונת המשכן – דבקות ישראל בשכינה]

הנה התבאר שהייתה כונתו יתברך במעשה המשכן וכליו כדי שתדבק באמצעות קדושתו והכנתו השכינה האלהית בקרב ישראל, ולא ימנעה רוע ארץ המדבר ופחיתות מחוזו. והיה התועלת בשרות השכינה ביניהם, שתדבק בהם השגחת השם יתברך ושמירתו, ושלא יחשבו שעזב ה' את הארץ. ולא יהיו כשאר העמים בארצותם לגוייהם, שהיו מכחישים ידיעת השם יתברך בפרטים והשגחתו בהם, לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו. והגדולים שבחכמיהם גזרו שאי אפשר שיושגו העניינים הפרטיים אלא בחוש ובכח הגשמי, ובהיותו יתברך משולל מכל גשמות, לא ידע הפרטים ולא ישגיח בהם. ויאמרו שבשמים כיסאו, והוא מרוחק מבני אדם במעלה ומציאות.

וכדי להסיר מלבות בני ישראל האמונות הכוזבות האלה, צוה שיעשו לו משכן קדוש ומקודש, כאלו הוא יתברך בעצמו ישכון בתוכם. שיאמינו עם זה, כי אל חי בקרבם והשגחתו העליונה דבקה עימם. וזה ענין **ושכנתי בתוך בני ישראל והתהלכתי בתוכם**; **השוכן אתם בתוך טומאותם** - שהוא כולו משל ומליצה להשראת שכינתו ולדיבוק השגחתו בהם באמצעות ההכנות והקדושות אשר יהיו שמה.

ולכך היו שמה הכהנים הקדושים שעבודתם התמידית הייתה אומנותם. וצוה לשום לפנייהם הכיור וכנו, כמזהיר אותם רחצו הזכו הסירו רוע מעלליכם. ומזבח העולה לשרוף שמה תאוותיהם הגשמיות ויצרם הרע. ובהיכל היה השולחן והמנורה ומזבח הקטורת, כאלו הם כלים לשרת לפני מלכו של עולם. לא שהיה הוא יתברך צריך לדבר מכל זה, חלילה וחס, אלא להשריש בנפשותם כי ה' אלהים מתהלך בקרב מחניהם. וכמו שאמר על דרך השיר **הנה הוא עומד אחר כתלנו, משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים** כל מעשיהם ומחשבותיהם.

וזו עצמה הייתה כונת מאמרו (ישעיה ס"ו ח') **השמים כיסאי והארץ הדום רגלי אי זה בית אשר תבנו לי**. רוצה לומר, אין בית ומשכן שצריך אני אליהם, כי את כל אלה ידי עשתה. אבל צויתי לעשותם כדי להשריש בלבותיכם השגחתי. והוא אומר: **ואל זה אביט אל עני ונכה רוח וגו' וכן שלמה לזה עצמו כיון בתפלתו. והותרה בזה השאלה הראשונה.**

שמות כה, י: הארון

[הרמזים שמרמזים המשכן וכליו]

יָעֲשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים אֲמִתִּים וְנָחֲצִי אֲרָכּוֹ וְנָאֲמָה וְנָחֲצִי נְחֹבּוֹ וְנָאֲמָה וְנָחֲצִי קִמְתּוֹ:

קודם פירוש הפסוקים אשר בפרשיות המשכן וכליו, ראוי כפי העיון הטוב לבאר ראשונה אם יש רמז ונמשל במשכן וכליו, או אם ציוה בו ית' לכבוד ולתפארת הבית בלבד מבלי שום כוונה אחרת.

ורחוק הוא שנאמין שלא היה בזה משל ורמז כלל לדבר אחר, לפי שהיות על הארון שני כרובים בצורת ילדים קטנים זכר ונקבה, והיות להם כנפיים בהיות שאינם בע"ח מעופפים ידמה פועל בטל.

והיות בהיכל מנורת זהב כולה ושבעה נרותיה עליה, ובמנורה שלושה ציורים מתחלפים גביעים כפתורים ופרחים. וכן היות שלושה גביעים משוקדים בכל קנה כפתור ופרח וכפתור תחת שני הקנים ממנה, מלבד מה שהיו במנורה עצמה, היתכן שציוה יתברך על כל זה מבלי רמז והערת מה?

וכן השולחן ולחם הפנים אשר עליו, ולבונה זכה שמונה ימים ואין מי שיאכל ממנו.

אין ספק שהשכל מורה ומחייב שיש בזה הערה והוראה לדברים אחרים זולת פשוטי המאמרים האלה.

ולכן השתדלו **חז"ל** לתת טעמים והערות על קצת הדברים האלה בדרכים שונים.

אמרו (שמות רבה ל"ה)

מה למעלה שרפים - אף כאן עצי שטים עומדים; מה למעלה כוכבים - אף במשכן כוכבים. דאמר ר' חייא בר אבא, מלמד שהיו קרסי זהב במשכן נראים ככוכבים ברקיע.

וגם כן אמרו:

מה תורה קדמה לעולם במעשה בראשית, כך הארון במעשה המשכן קדם לכל הכלים. ואמרו גם כן שהייתה המנורה רמז לנפש האדם לזכך עצמה.

וגם בזמן בית שני היו החכמים שבישראל עושים רמזים במשכן וכליו.

ראה דברי יוסף בן גוריון בספר הקדמוניות שעשה לרומיים, מ"ג פי"א ממנו, כתב וזה לשונו:

הנה המחפש ימצא, כי כל אשר נעשה במשכן היה על דמיון הדברים הטבעיים. כי אם ישקיף אל זה השקפת דעת מופשטת מהקנאה והתאוה, יראה כי המשכן שהיה ארכו שלושים אמות היה נחלק לשלושה חלקים:

שני החלקים הראשונים החיצונים נתנה רשות לכהנים ללכת בו. והם רומזים אל הים ואל היבשה שהם מקומות מיוחדים אל האנשים ללכת בהם.

והחלק האחר מהמשכן שהיה קודש הקודשים, רומז אל השמים אשר לא יעבור שם רגל אדם. כי השמים שמים לה', ושנים עשר לחמי הפנים הנתונים על השולחן רומזים אל התחלק השנה לי"ב חדשים.

והמנורה אשר בה שבעה קנים, רומזת אל שבע הפעולות או כוחות שופעות מכל אחד משבעה כוכבי הלכת. ומשבעת הכוכבים האלה תתבאר תנועת הגלגלים. ואמנם היות הקלעים כולם בעלי ארבעה גוונים, ירמזו לטבע ארבעת היסודות:

כי שש רומז אל הארץ, למה שהפשתן צומח בה,

ומראה הארגמן דומה לים, כי הוא עשוי מדם דג מיוחד.

והתכלת רומז ליסוד האויר,

ותולעת שני רומז ליסוד האש.

ומלבוש הכהן, שהיה של שש, רומז אל כללות הארץ, והמלבוש של תכלת רומז לשמים, והרימונים רומזים אל הברקים והלפידים השמימיים, והקול הנשמע מן הפעמונים רומז אל הרעמים. ומעיל האפוד רומז לכל הדברים הטבעיים.

ולזה ציוה האל שתהיה אריגתו מארבעה צבעים מעורבים עם זהב, רומז לדעתי אל האור המפוזר בעולם. ואמנם הושם החושן באמצע האפוד, לדמיון הארץ אשר היא מרכז לשמים, והיא באמצעם מכל הצדדים.

וחשב האפוד היה רומז אל הים הגדול, או אל ים אוקינוס, אשר הוא סובב הכל. והנה השמש והירח נרמזים באבני השוהם אשר על כתפות האפוד, ושתים עשרה אבני החושן, אם שירמזו לי"ב חדש השנה, או אל חגורת י"ב המזלות הנקראים אצל היונים עגול זודיאקו. והמגבעות או הכובע ירמוז אל השמים בכלל, לפי דעתי על שם התכלית, כי באופן אחר לא יצדק היות מונח עליו שמו יתברך. והיה מחוקה השם על הציץ ובטס זהב, וזה בסיבת האור אשר הוא באמת אצל השם יתברך. וזה מספיק בביאור אלו הדברים, כי גם בלעדי זה הרבה דרכים יש להורות מעלת נותן תורתנו ית' עכ"ל.

הנך רואה שחכמינו הקדושים האמינו שהיו רמזים ומשל בכלי המשכן ובית האלהים.

קישור לרמב"ם, מורה נבוכים ג, מה – תרגום שוורץ:

http://press.tau.ac.il/perplexed/chapters/chap_3_45.htm

ואמנם **הרב המורה** בפרק מ"ה ח"ג השתדל לתת רמז בכלים ההם, וכתב:

שהיו הכרובים להעיר על מציאות השכלים הנבדלים מחומר, לפי שהקדמונים עובדי עבודה זרה לא היה עובר עיונם מהמורגש, והיו חושבים שהנמצא הקדמון אשר לא ישיגוהו ההעדר הוא הגלגל וכוכביו. וכאילו בענין הכרובים השריש הקדוש ברוך הוא את ההמון להאמין במציאות הנמצאים הנבדלים מחומר, שהוא הדעת האמיתית.

וציוה שיהיו הכרובים שניים להורות על ריבויים. כי אם היה אחד בלבד, ידמו הרואים שהוא היה צורת הסיבה הראשונה. ושהושמה המנורה לכבוד ולתפארת הבית, כי הבית בהדלקת המנורה בה יש לה בנפש הרואה מעלה גדולה. ושמזבח הקטורת היה להסיר הריח רע המתילד מהבשר השחוט לקורבנות, עם אותו

הקטורת המורח שמה. ואמנם השולחן ולחם הפנים אמר הרב שלא ידע לו טעם וסיבה עד היום ההוא. ושהיה הכיור לרוחוץ בו הכהנים, ומזבח העולה להקריב קרבן לגבוה, מפני שהיה זה מנהג עובדי עו"ג הקדומים.

ואתה רואה כמה מהחולשה יש בדבריו אלה. אם במה ששם תכלית הכרובים להשריש העם באמונת מציאות המלאכים הרוחניים. והוא באמת מדע שלא היה להם בו הכרח רב, אלא שידעו את ה' אלהיהם בלבד. ואם במה שחשב שלא תרמוז המנורה בדבר כלל, כי אם לכבוד ולתפארת. ואם במה שלא מצא מענה לשולחן וללחם הפנים, ואם בטעם הקטורת שזכר כמו שזכרתי בשאלות. וגם בעניין הקרבנות, כמו שכתב עליו **הרמב"ן**.

ואמנם הרלב"ג הרחיב המאמר בביאור רמזי המשכן וכליו. וכתב:

שהיו שני הכרובים מעידים על השכל הפועל ועל השכל ההיולני, ושלזה היו פניהם איש אל אחיו להדבקם יחד, והיו פורשי כנפיים למעלה, לפי שמגמתם לעלות מזה המציאות אל מציאות יותר גבוה. ושהיו על ארון העדות, להעיר שהנבואה תבוא באמצעותם. ושהיה הפרוכת אחרי הארון, להורות ההבדל אשר בין הצורות האלה המשכילות, ובין שאר הצורות ההיולניות, שרומזים אליהם השולחן והמנורה. רק שהשולחן מעיר על הנפש הזנה, והמנורה על המרגשת. ולהיותה יותר נכבדת מהזנה, היה מקום המנורה בדרום, שהוא הימין, והשולחן בצפון שהוא השמאל. ואמר שמזבח העולה ומזבח הזהב שניהם היו מורים על הפסד, אם לא שמזבח הזהב מורה על הפסד האדם, ומזבח העולה היה מורה על הפסד שאר המורכבים. ושלכן בא הציווי מזבח הקטורת סמוך לפרשת התמידין הנקראים על מזבח העולה תמיד. ואמנם למה היו בשולחן י"ב חלות לחם, התעצם החכם הזה לתת בו סיבה כפי התקופות באמצעות הגלגלים הנוטים והמזלות באופנים רחוקים, והרבה עליו דברים כי לא יכול לו. ואמר ששבעת הנרות שהיו במנורה היו רומזות על שבעת כוכבי לכת, שומרים כוח הנפש המרגשת. והשתדל לבאר המשל ההוא בגביעים כפתורים ופרחים, שהם מעירים על הכוחות וחושים פנימיים וחיצוניים.

וכן אמר שהיו יריעות המשכן מארבעה מינים, להורות על ארבעת הצורות: דומם וצומח חי ומדבר. ושהיו עשרה, להורות על מספר השכלים הנבדלים שהם עשרה. וכאשר מצא במשכן חמישים קרשים, כתב שהיו כן לפי שיש שם מ"ח גלגלים עם גלגלי הקפה ויוצאי מרכז שלהם, ולהם מ"ח מניעים הנבדלים, ועם השכל הפועל והשם יתברך, היו הנבדלים חמישים.

וכמו שהאריך בזה בפירוש התורה אשר לו, וגם בפירוש ספר מלכים הוסיף עליו דברים.

ואתה עתה ברוך ה' המעיין, ראה גם ראה כמה מהכפל והדוחק יש בדרכיו. והנה לא ראיתי להשיב פה על חלומותיו ועל דבריו, פן תכבד המלאכה הזאת. אך הדברים עצמם

יורוך, יאמרו לך כי הבל המה מעשה תעתועים, ושלא כוונה תורה בדבר מהרמזים אשר דמה החכם הזה.

ואמנם חכמי האומות אמרו, שהיה המשכן מורה על המציאות בכללו. ולהיותו נחלק כפי מהות הנמצאים אל ג' חלקים, היה שיתחלק המשכן האלהי אליהם. והיה קודש הקודשים מורה על עולם המלאכים, ולזה היו שמה הכרובים, והיו שנים להורות על רבויים. והיו פורשי כנפיים למעלה, להורות שמציאותם וקיומם אינו להם מעצמם אלא מפאת עילתם יתברך. והיה ההיכל, והוא הקודש, מעיר על עולם הגלגלים, ולכן היו שמה השולחן אשר עליו י"ב חלות לחם, רומז לגלגל השמיני אשר בו י"ב המזלות. והמנורה אשר בה שבעה נרות שרומזת לשבעת כוכבי לכת. והיה שם גם כן מזבח הקטורת, שרומז לגלגל העליון החלק. ולזה היו כל כלי הדביר וההיכל זהב, להיותו עומד ובלתי נפסד, להורות על נצחיות השכלים הנבדלים והשמימיים. ושהיה החצר רמז לעולם השפל, ולכן היה בו מזבח העולה, המורה ההויה וההפסד. וכיור וכנו, המורה על טהרת האדם במעשיו ובמידותיו. ולכן לא היה בחצר זהב כלל, אלא נחושת, לפי שלא היה מורה על נצחיות כי אם על הפסד. ואמרו ששאר הדברים ומידות ושעורים היו מהכרח המלאכה ולתכלית הנוי והיופי.

ובזה הדרך דרכו האחרונים ממפרשי עמנו.

ולהיותו כפי הנראה דרך ישר, והמה קיצרו בביאורו וביישובו על פי הכתובים, ראיתי אני להרחיב המאמר בו ולהשלימו ולהסכים הפסוקים עמו בכל צד שאפשר. ובקצת הדברים אסתייע מדברי המפרשים, כי את הטוב נקבל מהם ומה שלא ימצא באמתחותיהם ה' יגמור בעדי, ואנכי אשלימהו. ואזכיר המקומות אשר יראה מהם בזה הסיפור הסכמת המעשה הזה ליצירת העולם, אחד לאחד למצוא חשבון. אח"כ אזכור דעתי ואמונתי ברמזי המשכן וכליו, שהוא דרך אחר כפי העיון התוריי.

[הסברים לסמליות שבמשכן]

וכה אומר:

המקום הראשון הוא מנדבת המשכן. כי בעבור שהיה המשכן נעשה על תמונת העולם בכללו, כמו שאמרו **ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו** כמו שביארתי בראשונה, לכן צוה יתברך

שיעשו המשכן מהדברים שירימו ויתנו בנדבה, בתורת חפץ ורצון מוחלט, לא בחיוב ולא בהכרח. כי כן נברא העולם על צד הרצון והחפץ האלהי, בתורת חסד ונדבה לא על צד החיוב כדברי הפילוסופים. ולכן עשה מזה עיקר גדול בשעת המעשה כמו שיתבאר וכמאמר המשורר (תלים פ"ט) עולם חסד יבנה.

המקום השני ממה שזכר ט"ו דברים הבאים בנדבה היא שבהם נשלמה המלאכה לגמרי, כמו שכתוב מרבים העם להביא מידי העבודה למלאכה. כמו שנמצא במציאות שנבראו בנדבת השם תשעה גלגלים והחומר הראשון והצורה הגשמית וארבעת היסודות שמהם ובהם הושתת העולם. ונעשו כל המורכבים שראתה החכמה האלהית לברוא אותם, ושרצה שלא יתפשטו עוד הנמצאים, כמו שאמרו **חז"ל** (חגיגה ד' י"ב) והיו נמתחים והולכים, עד שגער בהם הקדוש ברוך הוא, שנאמר ויתמהו מגערתו. ודוגמת זה נאמר במשכן אחרי הנדבה ויעבירו קול במחנה **איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה** וגומר, כי היה די במה שהביאו כפי הרצון העליון.

המקום השלישי ממה שציוה בראשונה במלאכת המשכן על עשיית הארון, כמו שעולם השכל קודם במעלה וסיבה לכל שאר הנמצאים. ולהורות על השכלים הנבדלים אמר **ועשית שני כרובים זהב**. וכמו שראה ישעיהו **שרפים עומדים ממעל לו**. והיו הכרובים שנים, אחד בצורת זכר ואחד בצורת נקבה, להורות שיש בשכלים עלות ועלולים. כי העילה הוא הפועל והמשפיע כזכר, והעלול הוא המקבל כנקבה. וכמו שתקנו לומר על זאת הכונה **ומקבלין דין מן דין** כדברי המתרגם.

והיה הכפורת לרמוז הגלגל העליון, שהוא המכונה בכפורת, להודיע שהיו הנבדלים מעל השמים במעלה ורוממות. והיה הכפורת על ארון העדות, לרמוז שעל ידי הנבדלים מניעי השמים יושפע אור הנבואה, ועמהם הגיעה התורה ממנו יתברך. וכמו שאמרו ואתא מרבבות קדש מימינו אש דת למו. והיו מקשה להורות על העדר הריבוי האישי בהם, כי הם נפרדים מחומר וממשיגיו, ולכן יבוטל מהם הרבוי האישי. ואמנם היו שנים, להיותם מתחלפים במין, כמו שהתבאר באלהיות.

והיו הכרובים פורשי כנפיים למעלה, להורות שטובם ומציאותם והשפעתם יגיע אליהם מלמעלה, רוצה לומר מסיבתם, ואליו תשוקתה. ועכ"ז הם סוככים בכנפיהם על הכפורת, להשפיע השמים, וגם כן הנבואה והישרת התורה בשלמים. ואמר **ופניהם איש אל אחיו**, להגיד שמלבד השכלתה למעלה במעלתם יתברך, השכלתם למטה במה שישפיעו בנביאים. הנה עוד תהיה השכלתם בשכלים האחרים אשר בעולמם.

הנה התבאר שענין הארון ומה שעליו מסכים לסדר מציאות עולם השכלים. ומזה תדע שלא היה מעשה הכרובים עובר בלא תעשה לך פסל וכל תמונה, לפי ששם נאסר להם עשיית הפסל והתמונה לעבדם לשם אלהות, או לשומם אמצעי בינם לבין אלהיהם, וכמו

שאמר לא תשתחוה להם ולא תעבדם. אבל הכרובים לא היו לתכלית הזה.

והמקום הרביעי הוא מהשולחן שהיה בהיכל הקודש. כי ההיכל היה רמז לעולם הגרמים השמימיים, והשולחן היה רמז לגלגל השמיני אשר הוא גלגל המזלות. ולכן היו עליו לחם הפנים שתיים מערכות, שש המערכת, כי המזלות כן הם תמיד נחלקים ששה מהם למטה מן הארץ, וששה למעלה ממנה, והם גם כן ששה צפוניים וששה דרומיים, והם משרתים תמיד ששה בליל וששה ביום. ובזה יתפרנס העולם תמיד באמצעותם.

וציוה לעשות בשולחן מסגרת לרמוז לסכלותנו בגלגל הכוכבים הקיימים, אם הוא העליון אם לא, ובחומרו וגשמו מה הוא. ואמר בעניין השולחן, **ועשית קערותיו וכפותיו**, לזרז שצריך לאדם שיחבר ההשתדלות האנושי בכל המלאכות, כדי להגיע אל מה שיגזרהו המזל. כמו שאמרו חז"ל יכול יהא יושב ובטל, תלמוד לומר בכל מעשה ידיך אשר תעשה.

ואמר ביום השבת יערכנו הכהן, לרמוז כי הוא המעשה הטבעי, שנאמר עליו **כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות**. כי אחרי שהשלים מלאכת החידוש המוחלט ששבת ממנו, התחילו הכוכבים ממסילותם להנהיג את העולם במנהג הטבע. ולזה היה לחם הפנים מתחלק לכל המשמרות מדי שבת בשבתו, לרמוז שמשם יצא אוכל לעולם, והוא יתברך נותן לחם לכל בשר באמצעות הגלגל הזה, והיו האוכלים ממנו מתברכים כי שם ציוה ה' את הברכה. והיה נותן לבונה אצל המערכות, לרמוז שבזכות השם הטוב מהצדיקים ואנשי מעשה משפיע הקדוש ברוך הוא שפע שבע רצון.

והמקום החמישי מהמנורה שהיו ששה קנים יוצאים מצדיה, שלושה קני מנורה מצדה האחד ושלושה קני מנורה מצדה השני. והיא הייתה רומזת בזה לשבעת הגלגלים אשר לשבעת כוכבי לכת, בסדר שצ"ם חנכ"ל. כי הנה השמש שם אהל באמצעותם, ושבתאי וצדק ומאדים מצדו האחד, רוצה לומר למעלה ממנו, ונוגה כוכב ולבנה מצדו השני, כלומר ממטה ממנו. הנה אם כן שבעת קני המנורה הם רמז לשבעת גלגלי כוכבי הנבוכה. ושבעת הנרות רומזים לשבעת כוכבי לכת עצמם. והייתה כולה מקשה אחת בגוף אחד, נאחזים קניה מן הקנה האמצעי מפה ומפה, לרמוז שהנהגת העולם בכללו מיוחסת אל השמש, כי הוא הפועל הגדול. אלא שניתנו לו ששת המשרתים להשלים בהם מעשיו בעניינים מיוחדים חלקים מיוחדים לכל אחד מהם, כמו שנודע מטבעיהם, לפי מה שכתבו החכמים.

סמליות המנורה

ואמנם היות שלושה גביעים משוקדים בקנה האחד כפתור ופרח, ובמנורה ארבעה גביעים כפתוריה ופרחיה, וכפתור תחת שני הקנים, ושאר הדברים שציוה במנורה, היה לרמוז לענייני הגלגלים עצמם.

והוא כפי מה שנראה לי באחד משני דרכים.

הדרך הראשון

הוא לרמוז אל שלוש תנועות שימצאו לכל אחד מששת גלגלי הנבוכה:

האחת מיוחסת לגלגל ההקפה שהוא קבוע בו.

והשני מיוחסת ליוצא מרכז שגלגל ההקפה קבוע בו ובה נדין גודל הכוכב או קטנותו.

והשלישי תנועת משוה המהלך, והיא שאינה מחלקי תנועת הכוכב שילך חלקים שוים בכל הימים בה.

ולרמוז להם אמר שלושה גביעים משוקדים.

ואמר עוד כפתור ופרח, לרמוז אל שתי תנועות אחרות שיש לגלגל, כל כוכב מהם הכרחיות.

הראשון היא היומית, שהגלגל העליון יכריחהו להתנועע עמו ממזרח למערב, כמו שתנועת החלק בכל, והיא בכ"ד שעות. ואותה כינה בשם כפתור.

והאחרת היא אשר כינה בשם פרח, מפני קטנותם, והיא גם כן תנועת הכרחית שהגלגל השמיני מכריח את גלגלי כוכבי הנבוכה בסדר הילוך המזלות, שהוא ממערב למזרח, בכל שבעים שנה מעלה אחת שיתנועעו הכוכבים הקיימים שלהם מהמקום שהיו בתחילת הסיבוב של שבעים שנה.

ומפני שכל כוכבי הלכת ישתוו בתנועות האלה, לכך נאמר עליהם כן לששת הקנים היוצאים מן המנורה, כי היה עניין כולם שווה באלו התנועות.

והיו במנורה ארבעה גביעים משוקדים כפתורים ופרחיה, רוצה לומר שבקנה האמצעי, שהיא הנקראת מנורה, היו ארבעה גביעים כפתורים ופרחים. כלומר, שהגביעים וכפתורים ופרחים כולם ארבעה. רוצה לומר שני גביעים וכפתור אחד ופרח אחד, לרמוז שאין לשמש אלא ארבע תנועות בלבד:

הראשון היא היומית שהגלגל העליון יכריחהו להתנועע עמו ממזרח למערב בכ"ד שעות כתנועת החלק בכל.

והשני התנועה הכרחית שיכריחהו הגלגל השמיני כמו שזכרתי.

והשלישי תנועת השמש עצמו ביוצא מרכז שלו.

והרביעי תנועה משוה המהלך, כמו שזכרתי למעלה בשאר הכוכבים.

וכנגד ארבעת התנועות ההמה שיש לשמש ציוה לעשות בקנה האמצעי ארבעה מהגביעים והכפתורים והפרחים.

זה הוא הדרך האחד ששערת ברמזי פרטי המנורה.

והדרך השני בזה הוא:

שהגביעים שבכל קנה רומזים לגלגלים עצמם.

הראשון מהם מיוחס לכוכב בגלגל ההקפה שלו.

והשני הוא היוצא מרכז שגלגל ההקפה קבוע בו. וכבר ידעת שנקרא היוצא מרכז כן בעבור שהוא יוצא ממרכז הארץ. ואנחנו צריכים לצייר בכל כוכב וכוכב שבכלל תנועתו ילך על מרכז הארץ, ולפיכך הוצרכנו להניח לו שני גלגלים אחרים:

אחד למלאת הקערורית שלו כדי שיבוא במרכז הארץ.

והשני בגבנונית שלו כדי שיבוא על מרכז הארץ.

אם כן יש לכל כוכב ארבעה גלגלים ועוד הכוכב עצמו הרי הם חמשה. והנה השלישי גביעים רומזים ליוצא המרכז ולקערורי ולגבנוני שלו שהם מדובקים בגלגל אחד ועל זה אמר ג' גביעים משוקדים בקנה האחד. והכפתור ירמוז לגלגל ההקפה והפרח ירמוז לכוכב עצמו, או שירמוז הכפתור לגלגל והפרח לתנועה.

ולפי שהיה זה כלי שווה בששת כוכבי לכת, אמר **כן לששת הקנים היוצאים מן המנורה**. אמנם לרמוז אל השמש אמר **ובמנורה ארבעה גביעים** שהם הקערורית שלו והגבנונית שלו, והשמש בעצמו שהוא תקוע ביוצא המרכז. ובאומרו עוד **כפתור ופרח** ירמוז לשתי התנועות ההכרחיות, שיכריחהו הגלגל היומי להתנועע בעשרים וארבע שעות ממזרח למערב, והגלגל השמיני להתנועע ממערב למזרח מעלה אחת בשבעים שנה כמו שזכרתי.

והנה אמר **וכפתור תחת שני הקנים ממנה**. לרמוז אל מה שאמרו חכמי התכונה והביאו **הרב המורה** בפרק כ"ד ח"ב, שמפני מה שהתבאר במופת, שהריקות בלתי נמצא, ומה שהונח מיציאת המרכזים, יתחייב כי כשהתנועע העליון, יניע אשר תחתיו בתנועתו וסביב מרכזו. ולא נמצא העניין כן. אבל נמצא כל אחד משניהם המקיף והמוקף לא התנועע בתנועת חברו ולא על מרכזו ולא על קוטרו. אבל לכל אחד תנועה מיוחדת. ולזה הביא בהכרח להאמין גשמים אחרים מגשמי הגלגלים בין כל שני גלגלים. ולזה רמז באומרו **וכפתור תחת שני הקנים**, כי היוצא מרכז הוא מהכרח שני הגלגלים למלאת ביניהם המקום הריק.

ובדין אמרו **חז"ל** (במ"ר ט"ו) שנתקשה משה במעשה המנורה, כי הוא ציור הנחות הגלגלים ותנועותיהם וגלגלי הקפותיהם ויוצאי מרכזיהם, דבר קשה על השכל מאוד, וכמו שביארו הרב בפרק הנזכר.

ואמר **כפתוריהם וקנותם ממנו יהיו** רוצה לומר שהייתה המנורה כולה מקשה, לרמוז שהיו הגרמים השמימיים כגלדי בצלים ואין ביניהם מקום ריק. ואמר **אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות** שהוא הנר המערבי הרומז לשמש.

ונחלקו חכמי ישראל בסדר הנחתם כמו שנחלקו חכמי התכונה עצמם. כי מהם אמרו שהיה השמש באמצע, ושצ"ם למעלה ממנו ונכ"ל למטה ממנו.

ומהם אמרו שהיו שצ"ם נכ"ל, רוצה לומר שהיו השמש והלבנה בסופם היותר קרובים

אלינו.

הנה התבאר שמצוות המנורה תרמוז לעולם השמימי.

סמליות מזבח הקטורת

ואמנם מזבח הקטורת שהיה בין השולחן ובין המנורה אבאר ענינו בסוף הרמזים האלה. ולהיות השולחן מורה על גלגלי המזלות, והמנורה על גלגלי כוכבי לכת. לכן הונח השולחן בצד ימין הנכנס בבית, כי הארון היה במערב כדי להרחיקם מעבודת השמש למזרח. והשולחן היה לצד ימין הנכנס באהל מועד, והמנורה הייתה לצד שמאל הנכנס. כי היה הימין צד נכבד מן השמאל, כמו שגלגל המזלות נכבד מגלגלי הנבוכה. וכן אמר הכתוב ונתת את השולחן מחוץ לפרוכת. ואת המנורה תתן נוכח השולחן, להורות שהמנורה הייתה מקבלת שפע מהשולחן ולכן הייתה נכחו.

סמליות מבנה המשכן

המקום השישי הוא מהמשכן. כי הנה ציוה שיהיה המשכן עשר יריעות, לרמוז לעשרת הכדורים, והם תשעת הגרמים השמימיים וכדור היסודות אשר בתוכם. והיו היריעות כרובים מעשה חושב, לרמוז שהגלגלים השמימיים הם חיים משכילים ובעלי מחשבה. והיו שמונה ועשרים אמות בכל יריעה, כי כן הוא נמדד מהלך האורך בכל הגלגלים במדת כ"ח מחנות הלבנה, כי היא המשערת כל המזלות ושאר הגלגלים באלו המחנות הידועות בכל חדש וחדש. ואמר ורוחב ארבע באמה כנגד ארבע רביעית הגלגל ואפשר לומר שמדת הרוחב ארבע באמה מורה על ארבע תקופות השנה אשר בה משתנה תנועת השמש במשמרותיו ברוחב הגלגל בתוך מעלה הידועה למזלות לצפון ולדרום. ואמר חוברות אשה אל אחותה לרמוז שאין בתוך הגלגלים ריקות ולא מקום פנוי. והנה חלק היריעות לשתי חלוקות החמשה באחת וחמשה באחרת להורות על חלופיהן הידוע שחמשה הגלגלים אשר למעלה מהשמש והם היומי העליון והשמיני ושבתאי צדק ומאדים הראשון מהם מדה לכל התנועות והשאר שתחתיו עד השמש הם כולם מאחורי התנועה יותר מהשמש. אמנם השמש והגלגלים אשר תחתיו הם ממהרי התנועות. והיה השמש אמצעי ביניהם להיות תנועתו בשנה תמימה נשלמת ושלושת העליונים יותר מזה והתחתונים פחות מזה. ולפי שעכ"ז אין ביניהם מקום ריק אמר וחברת את היריעות בקרשים והיה המשכן אחד. והנה היו בהם חמשים לולאות לרמוז לחמשים תנועות שזכרו החכמים בהם כולם והקרסים היו רומזות למזלות ולכוכבים. והיה המשכן אחד כמו שהמציאות כלו הוא כאיש אחד. ואמנם י"א יריעות העזים שהיו על המשכן היו לרמוז על חוזק הגרמים השמימיים ושלא יקבלו הקריעה והשבירה ולא הפסד בעצמותם ולכן היו לאהל על המשכן רוצה לומר להגין עליו לבל יפסדו יריעות המשכן וקראם יריעות עזים

מלשון עוז ותעצמות. גם היו יריעות העזים מסתירים את יריעות המשכן מעיני האנשים אשר מחוץ לבל ישלטו בהם עיניהם כמו שהוא בגרמים השמימיים שעבים סתר להם עד שלא ישלטו בהם עיני בני אדם. האמנם ציוה שתהיין י"א יריעות עזים ובשתי חלוקות והלולאות ושאר הדברים שזכר בהן לא לרמוז דבר מהחכמה אלא כפי מה שהיה צריך לשלמות המלאכה ההיא. אבל היו להן קרסי נחושת ולא קרסי זהב כמו שהיו ביריעות המשכן. לפי ששם היו הקרסים רומזים לכוכבים כדבריהם ז"ל. אבל קרסי יריעות העזים לפי שלא היו רומזים לכוכבים אבל נעשו לצורך המלאכה לא היו אלא מנחושת. והנה ציוה עוד שיעשה מכסה על האהל מעורות אלים מאודמים ועורות תחשים לרמוז שהשגת הדברים העליונים קשה עלינו מפני קוצר המשיג והוא חומר האדם המונע השגת שכלו. ולזה היה רומז עורות גופי הבעל חיים ההם. ואמנם הקרשים שציוה לעשות היו רמז לשכלים הנבדלים כי כמו שהם בהשפעותיהם מעמידים לאותם הגלגלים בתנועותיהם התמידות ומבלתם לא יתנועעו ולא יתקיימו הגלגלים בקומתן וצביוןן. ככה יריעות המשכן הן מעצמן לא יתקיימו ולא יעשו אהל מבלתי הקרשים ההם המעמידים את היריעות לעשותן אהל חזק ונכון תמיד ולזה ציוה שיהיו הקרשים עצי שטים עומדים על לשון שרפים עומדים ממעל לו. ולרמוז על מעלת מציאותם ועצמותם ציוה לצפות את הקרשים זהב וטבעותיהם זהב וגם הברחים שהיו לשלימות המלאכה יצפה זהב והיה עשר אמות אורך הקרש לפי שמספר העשרה היה מיוחד לשכלים הנפרדים מחומר ורמז בעשר אמות אורך הקרש שהיו עשרה נבדלים בהשתלשלות השפע נשפעים זה מזה ואמרו **חז"ל** לא ירדה שכינה למטה מעשרה כי היו מספר הנבדלים עשרה כמו שזכרתי פעמים. והיה אמה וחצי האמה רחב הקרש האחד לרמוז שכל אחד מהשכלים יש לו שתי השכלות האחת בעלתם והיא השכלה שלמה משובחת ואליה רמז באומרו אמה שהיא מדה שלמה. והשנית היא השכלת העלול ממנו והיא השכלה פחותה ואליה רמז באומרו וחצי האמה שהייתה חסרה בערך האמה השלמה. וכבר יראה שנטו **חז"ל** לזה רוצה לומר שהיו הקרשים רמז לשכלים המניעים. באמרם מה למעלה שרפים עומדים אף כאן עצי שטים עומדים. והנה הייתה האמה התחתונה מהקרשים תחובה בשני אדני כסף לרמוז אל השכל העשירי הפועל נותן הצורות והמושכלות כי הוא יצא מהמדרגות הראשונות שהיה שלמותם בפועל ונתנה אל מין מהשלמות בכח שנגמר ויוצא אל הפעל על ידי הכוסף והתשוקה האנושית והיו שני אדנים לרמוז אל שני מיני האדנות שיש לשכל הפועל רוצה לומר בנתינת הצורות כחומר והמושכלות בהשכלה כי להיותם שלמיות קראם אדנים בשם אדנות. ואפשר שהיו שני האדנים רומזים אל השכל העיוני והשכל המעשי. וציוה ועשית את הקרשים למשכן עשרים וגו' לפי שהישוב בכללו הוא ק"פ [180] מעלות שהוא האורך ממזרח למערב ורוחב הישוב אינו אלא בחצי הכדור הצפוני וגם לא בכלולו אלא ס"ו [66] מעלות ממנו. ומפני זה היה מדת אורך הקרשים שלושים אמות כי כאשר תמנה אותם על הקצוות שהם ששה עולים מאה ושמונים מעלות באורך וכן הרוחב שהוא עשר אמות

בהפאה הנזכרת עולה לששים שהוא העיקר מרוחב הישוב כי הששה הנותרים לא יתקיים בהם הישוב לגמרי. אם לסבת קורבתם לחום הדרומי או לקור הצפוני. הנה התבאר איך ירמוז המשכן יריעותיו וקרשיו וקרסיו לגרמים השמימיים.

והמקום השביעי הוא מהפרכת שציוה לעשותה מארבעה דברים תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר והיה על ארבעה עמודי שטים להבדיל בין הקודש ובין קודש הקודשים והיה זה לרמוז שיש ארבעה הבדלים בין השכלים הנבדלים לגרמים השמימיים:

הראשון שהשכלים הנבדלים אינם גשם. והגלגלים הם גשמים.

והשני שהגלגלים להיותם גשמים נכנסים תחת המספר האישי אשר תחת המין מה שאין כן השכלים הנבדלים שאינם נכנסים תחת המספר האישי וכמו שזכרתי למעלה. **והשלישי** שהגלגלים הם בעלי תמונות סידוריות. אמנם השכלים הנבדלים אין להם תמונה כלל.

והרביעי שהגלגלים הם בעלי תנועה מקומות במצב חלקיהם והשכלים הנבדלים אין להם תנועה כלל.

ולהיות הפרכת מבדיל בין השכלים הנבדלים ובין הגרמים השמימיים ציוה שתהיה מעשה חושב כי כולם רוצה לומר השכלים והגלגלים הם בעלי מחשבה ודעת ושיעשה אותה כרובים שהוא המורה על היותם בעלי שכל. הנה התבאר למה הייתה הפרכת המבדיל מורכבת מארבעה דברים ומונחת על ארבעה עמודים וציוה שיהיו מצופים זהב וויהם זהב לרמוז אל נצחיות אלו ואלו רוצה לומר השכלים והגלגלים כי לכך היו כל כלי היכל הקדש וכלי קודש הקודשים זהב טהור והיו על ארבעה אדני כסף לרמוז אל החשק והכוסף והתשוקה שיתנועעו בה הגלגלים. ואמר ונתת אותה תחת הקרשים לבאר ההבדלה הזאת שתבדיל הפרכת בין קודש הקודשים אשר שם ארון העדות והפרכת עליו ובין הקדש שהוא מחוץ לפרכת במקום השולחן והמנורה.

והמקום השמיני מהמסך שציוה לעשות לפתח האהל שהוא פתח היכל לצד העזרה וציוה שיהיה המסך מארבעה דברים תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר כי הם המורים על קצת ההבדלים אשר בין העולם השמימי והעולם השפל כמו שאבאר ב"ה

ומפני שהיה המסך רמז להבדל ההוא מהשמימיים לשפלים היו העמודים מצופים זהב וויהם זהב בערך נצחיות הגלגלים. האמנם היה על ה' עמודים וה' אדני נחושת לרמוז על חמישה הבדלים שיש בין הגשמיים העליונים לגשמים התחתונים והם אלו.

הראשון שהשפלים התחתונים הם מורכבים מהחומר הראשון היולי. והעליונים אינם היולניים.

השני שהתחתונים הם משתני' באיכותם ועצמותם והעליונים אינם כן כי הם לא ישתנו.

השלישי שהתחתונים הם מורכבים מארבעה יסודות ולזה היה מסך מתכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר והעליונים אינם כן כי אינם מורכבים מהיסודות. **הרביעי** שהתחתונים הם כולם הווים ומתחדשים והעליונים אינם כן כי הם נצחיים. **החמישי** שהתחתונים הם נפסדים בעלי התכה והשחתה ואין כן העליונים כי הם בלתי נפסדים ולא נשחתים. ולרמז לזה היו אדניהם נחושת שהוא מלשון השחתה ולא היו מכסף כאדני הפרוכת.

והמקום התשיעי הוא ממזבח העולה שהיה בעזרה. כי הנה העזרה הייתה כנגד העולם השפל ולזה צוה שיהיה בה מזבח עצי שטים. והיה חמש אמות אורך וחמש אמות רוחב לרמז אל חמשת הדברים אשר זכרתי במסך שבהם יובדלו התחתונים מהעליונים שהם היותם היולניים ומורכבים מארבע היסודות משתנים ומתהוים ונפסדים. ויש אומרים שהיו חמש אמות לרמז לחמש מאות שנה שיש במהלך באורך ממרכז הארץ עד הגלגל. והיה שלוש אמות קומתו לרמז על שלוש התחלות ההויה חומר וצורה והעדר. ואפשר שהיה גם כן לרמז שיש בתחתונים התחלה וסוף ואמצע מה שאין כן בעליונים כי הם כדוריים מתדמים מבלי התחלה ולא סוף ולא אמצעי.

וצוה שיעשה למזבח ארבע קרנותיו לרמז אל ארבעת הצורות דומם וצומח חי ומדבר. או לרמז אל ארבעת היסודות והליחות והאיכות אשר בחי. וצוה שיצפה אותו ואת כל כליו נחושת. לרמז אל ההשחתה וההפסד ששיג לכל נוצר ולכן לא היה בעזרה לא זהב ולא כסף אלא נחושת. וסירותיו לדשנו הוא רמז אל הכח המכיר ומזלגותיו ומחתותיו רמז לכח המושך ולכח המעכל את המאכל. ויעיו ומזרקותיו הם רמז לכח המחזיק ולכח הדוחה. ובכלל אמר לכל כליו תעשה נחושת לרמז שכל אלו הכחות הם נפסדים ונשחתים בעצמם והמכבר מעשה רשת הוא רמז אל המות שהיא המצודה והרשת הפרוסה על כל החיים ולכן הייתה מנחושת. והיו עליה ארבעה טבעות נחושת על ארבע קצותיו רמז לארבעת היסודות שהם סבת המצודה והרשת וצוה שיהיה הרשת תחת הכרכוב מלמטה עד חצי המזבח לרמז שאין המצודה והרשת אלא אל חצי המורכב מלמטה והוא הגוף לא לנפש שהוא החצי מלמעלה. ואמר ועשית בדים למזבח בדי עצי שטים וצפית אותם נחושת לרמז שהאדם במעשיו עושה פעולות נשחתות ורעות מלשון (תלים ק"א) עשה סטים שנאתי שבהם ישא את מזבח ההפסד וההריגה ואמר והיו הבדים על שתי צלעות המזבח לרמז על פאות העולם מזרח ומערב שהוא אורך הישוב שמזבח ההפסד יכללוו כלו בשאת אותו. וגם זה רמז הוא להפסד עצמו כי הנה מלת בשאת אותו הוא מלשון (שמואל ב' ה' כ"א) וישאם דוד שפירושו וישרפם ולפי שהחי נראה מבחוץ כאלו הוא בריא וזך ובקרבו ישים ארבו שהוא מעופש ומוכן להפסד. לכן אמר נבוב לוחות תעשה אותו ולפי שאין תרופה להפסד ולמות אלא כשרון המעשים לכן היה בחצר גם כן כיור וכנו לרמז

ששלמות האדם וטובו היא שירוחץ מהמעשים המגונים ויטהר מהם והיה לפי זה בחצר מזבח אדמה כנגד יסוד הארץ וכיור המים כנגד יסוד המים. והיה מגולה לאויר לזיכרון יסוד האויר. ואש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה. הרי שהיו שם כל ארבעת היסודות בעצמותם.

והמקום העשירי הוא מהחצר שציוה שיהיה מוקף מקלעים, והיה לכל פאה מאה באמה וברוחב חמישים באמה, ועמודיהם עשרים ואדניהם עשרים, לרמז לחיים: כי היו מאה אמות אורך, לרמז כי רוב מה שיחיה האדם בעולם הזה הוא מאה שנה, וכמו שכתוב אם יחיה איש מאה. כי הוא רוב שני חייו. ורוחב חמישים אמה, לרמז שעיקר חיי האדם הם חמישים שנים הראשונים מימיו. ואמר ועמודיו עשרים ואדניהם עשרים נחושת, לפי שימי הנערות שהם פרי ימי האדם הם עד עשרים שנה. אמנם היו אדניהם נחושת. לפי שהשחתה והמות גם כן יקרו לנערים ולבחורים פעמים רבות. והיו ווי העמודים וחישוקיהם כסף, לרמז שבכל אלה השנים האדם עם היות תולדתו שפלה ומחומר פחות, תשוקתם והכוסף שלהם היא גדולה ורבה מאוד. ושאר הדברים שזכר בחצר היו לשלמות המלאכה וצרכה.

והתבונן עם זה שהמשכן שיעורו הראשון היא מאה אורך וחמישים רוחב. והיה נחלק לשני חלקים, כל חלק חמישים על חמישים. והיה מוקף זה השיעור בקלעים. אך בחמישים אמה החיצוניים שהיה שם מזבח עולה והכיור וכו', היה החצר ההוא מגולה לאויר. ובחמישים אמה הפנימיים היה אוהל מועד כמו שנזכר בגמרת עירובין, והוא היה מכוסה. והיה זה לרמז שהעולם השפל שהוא עולם היסודות והמורכבים, מהם גלוי וידוע לכל והשגנו עניינו וטבעו. אך עולם הגלגלים שנרמז באוהל מועד, וכ"ש עולם השכלים הנרמז בקודש הקודשים, היו מכוסים ביריעות, ועליהם יריעות עזים, ועליהם בגד מכסה האהל עורות אלים מאודמים ועורות תחשים, לרמז שהם נעלמים ממנו ובלתי מושגים לדעת האנושי.

והנה נשאר מכל כלי משכן ה' שלא נתתי בו רמז מזבח הקטורת שהיה בהיכל הקודש בין השולחן והמנורה ולא פירשתי עד הנה, לפי שלא נזכר בזה הסדר ובא ענינו בסוף סדר ואתה תצווה.

ולשלמות מלאכת הרמז הזה אומר בו כפי זה הדרך, שהוא היה לרמז לגלגל התשיעי החלק שאין בו כוכב ולכן הייתה הנחתו לפני הפרוכת שהייתה מבדיל בין הקדש ובין קודש הקודשים והיה מזבח הקטורת בהיכל בין השולחן והמנורה לנכח הארון והכרובים שהיו בקודש הקודשים ואמר שיהיה אמה ארכו ואמה רחבו ואמתים קומתו. כדי שיהיה הכהן יכול להקטיר עליו כי קומת כל אדם שלוש אמות והיה רבוע וממנו היו קרנותיו לפי שגם כן נשער בו ארבעה רביעיות ולהיותו נקי מכל הרכבה נצחי ועומד ציוה לצפוטו זהב וציוה

שיהיה לו זר זהב סביב כדי שלא ישפוך ממנו הקטורת ולרמוז כי לו משפט הבכורה המעלה והעטרה והכבוד על כל שאר הגלגלים ולפי שבתנועתו יתנועעו כל שאר הגלגלים בכ"ד שעות לכן אמר והקטיר עליו אהרן קטורת סמים בבקר בבקר כי כמו שעשן הקטורת הוא היה ממלא כל ההיכל והמנורה וגם השולחן וכן בגלגל העליון בתנועתו יתנועעו גלגלי ז' כוכבי לכת הגלגל השמיני בכל יום וזה הוא בבקר בהטיבו את הנרות יקטירנה כי כאשר יעשה זכר תנועות ושאר הגלגלים יעשה ההקטרה. בזיכרון הגלגל הזה. ואמר ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה קטורת תמיד כי הייתה תנועת הגלגל היומי ניכרת ומשוערת מצד הבקר ומצד הערב ולפי שהיה המניע הגלגל העליון הוא כפי הדעת האמתית הוא הי"ת לכן אמר קטורת תמיד לפני ה' לדורותיכם ואמר קדש קדשים הוא להם וכדי לבטל ולהרחיק דעת האומרים שהיה המניע הראשון עלול ממנו יתברך לא עצמו יתברך אמר לא תעלו עליו קטורת זרה שהוא רומז אל התיחסות. (א"ה נל"ח המניע ע"כ) הראשון בלתי לה' לבדו. ועולה ומנחה ונסך לא תסכו עליו כי אותם הדברים מההפסד ייוחדו למזבח החיצון אשר בעזרה ואינם מחוק המזבח הפנימי. ולהיותו כסא כבוד ה' אמר וכפר אהרן על קרנותיו אחת בשנה שהוא רמז שפעם אחת בשנה ביום הכפורים יזה על מזבח הקטורת כאשר יזה בקודש הקודשים וזה מוכיח שהיה למזבח הקטורת הקשר ודבוק עם קודש הקודשים. והוא היות מניעו הסיבה ראשונה יתברך. ולכן חתם הדברים באומרו קודש קודשים הוא לה' ולא אמר כזה בשולחן ולא במנורה מהסיבה אשר ביארתי.

אמנם למה לא נזכר מזבח הקטורת בפרשה זו היא מפני שהראשונים מהחוקרים לא השיגו מציאות הגלגל התשיעי כי כולם חשבו שהשמיני הוא היה היומי ולא היה גלגל למעלה ממנו וגם בימי **אריסטו** לפי שלא נשלמו בלמודיות היו חושבים כן ולפי שהאחרונים מהחוקרים חכמו השכילו מציאות הגלגל התשיעי לכן בסדר ההיכל זכר השולחן והמנורה בלבד כפי דרך הראשונים ואחרי שזכר בגדי הכהנים וקדושתם שהם יודעי דעת עליון ציוה על מזבח הקטורת לרמוז שתהיה השגתו באחרית הימים לאחרוני החכמים החוקרים.

הנה התבאר כפי זה הדרך מהרמז שהיה המשכן וכליו רומזים לעולם בכללו ובחלקיו, כמו שיראה מעשרת המקומות האלה אשר בזה הסיפור. ואין ספק שיש בפסוקים עוד פרטי עניינים אחרים שלא נתתי בהם רמז לקוצר דעתי.

והמעין ידין ממה שזכרתי על מה שלא זכרתי, משום ישמע חכם ויוסיף לקח.

ולפי שהיה המשכן וכל אשר בו רומזים לנמצא וחלקיו, והיה שהמציאות ממציאו ומנהיגו ושומר אותו ומעמידו הוא השם יתברך, כפי רצונו וחכמתו, לכן זכר הכתוב שהיה המשכן חונה ונוסע על פי ה', כמו שהנהגת העולם וקיומו והישארותו הוא על פיו ורצונו.

וכבר יראה מדבריהם ז"ל שהדרך הזה מרמזי החכמה הוא דרך ישר ובריא אולם.

כי הם אמרו (ש"ר פ' ל"ה) **במדרש** רבה

בשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה מעשה המשכן אמר לפניו רבש"ע יכולין ישראל לעשותו אמר לו אפילו א' מישראל יכול לעשותו שנאמר מאת כל איש אשר ידבנו לבו.

ובמדרש חזית:

אמר הקדוש ברוך הוא למשה. וראה ועשה. אמר לפניו רבש"ע אלוה אני שאעשה כמותו אמר ליה כתבניתו. רבי ברכיה בשם רבי, למלך שנגלה לבן ביתו בלבוש נאה של מרגיליטון, ואמר לו עשה לי כמוהו. אמר ליה, אדוני המלך וכי יכול אני לעשות כמוהו? כך אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, עשה משכן. אמר לו יכול אני לעשותו? אמר לו וראה ועשה. כשם שאתה רואה למעלה, כך עשה אותו למטה.

ומבואר שהלבוש האלהי אשר לו למעלה הוא תמונת העולם במדרגותיו כולה, והוא נצב עליהם ומנהיג אותם. וכמו שהראה לנביא ישעיהו. ועל אותו הלבוש אמר ושוליו מלאים את ההיכל. והמשורר אמר הוד והדר לבשת. והתחיל לזכור היצירות כולם: עוטה אור כשלמה וגו' ולפי שהאיש החכם בדעתו ורעיוני לבו יכול לצייר תמונת העולם אף על פי שלא יוכל להוציא בפועל בחומרים. לכן אמרו שכל אחד מישראל יכול לעשותו. זה הוא כלל הדרך הזה מהרמז והחכמה.

וכבר יותרו עם מה שביארתי במקומות האלה כל השאלות אשר העירותי בפרשה הזאת. דוק ותשכח.

הערת העורך:

אברבנאל מביא פירושים סימבוליים מפורטים ובהם הוא מסביר את פרטי המשכן וכליו כסמלים למבנה העולם לפי התפיסה המדעית של ימיו. תפיסת העולם שאברבנאל מציג היא התפיסה היוונית, וכן תפיסה נאו אפלטונית. בתפיסות אלה יש 4 יסודות, עשרה גלגלים ובהם הכוכבים, מסלולים מורכבים של הכוכבים, כאשר הארץ היא במרכזם. השראה של השכל הפועל, הגלגל העשירי, ועוד.

אברבנאל עצמו אינו מאושר מהסברים אלה, והוא כותב "לא היה צריך יתברך לעשות רמז ... לדבר שהיה ידוע ומושג לחכמים מתוך חקירתם... ואולי שיש בו [במחקר המדעי] הרבה שווא ודברי כזב".

להלן דוגמאות מהפרשנות המדעית הסימבולית-מדעית של אברבנאל:

הכפורת לרמז לגלגל העליון, ההיכל רמז לעולם הגרמים השמימיים.

מסגרת השולחן לרמז לסלולתו בגלגל הכוכבים הקיימים,

שבעת קני המנורה רומזים לשבעת הגלגלים אשר לשבעת כוכבי הלכת.

3 גביעים במנורה - 3 תנועות לגלגלי כוכבי הלכת: גלגל הקפה; גלגל יוצא מרכז,

ותנועת משוה המהלך.

כפתור תחת שני הקנים ממנה - לרמז שאין ריקנות בין הגלגלים.

השולחן מורה על גלגלי המזלות, והמנורה על גלגלי כוכבי לכת.
עשר יריעות המשכן – לרמז לתשעת גרמים השמימיים וכדור היסודות שבתוכם.
שני אדנים רומזים אל השכל העיוני והשכל המעשי.
4 עמודי הפרוכת - 4 הבדלים בין השכלים הנבדלים לגרמים השמימיים:
עמודים מצופים זהב - נצחיות השכלים והגלגלים
המסך על חמישה עמודים - לרמז על חמישה הבדלים בין הגשמיים העליונים לתחתונים
מזבח העולה חמש אמות, לרמז לחמש מאות שנה שיש ממרכז הארץ עד הגלגל.
ארבע קרנותיו, לרמז אל ארבעת הצורות: דומם וצומח חי ומדבר.

הקטעים ובהם הפרשנות הסימבולית-מדעית הושמטו ממהדורה מקוצרת זו של פירוש אברבנאל. הרוצה ללמוד קטעים אלה, מוזמן לעשות זאת במהדורות המלאות של הפירוש, ובמיוחד במהדורה המדעית של אבישי שוטלנד, בהוצאת חורב, ירושלים תשנ"ז.

[המשכן אינו מרמז למושגים עיוניים פילוסופיים]

[389] **ואשר אאמינהו אני בזה** הוא, שלא היה הרמז והמשל במשכן האלהים וכליו לדבר החכמות והדברים המושגים מתוך החקירה והעיון, כי לא היה צריך יתברך לעשות רמז והערה המשלית בבית מקדשו בקודש הקודשים ובהיכל המקודש ובעזרה, לדבר שהיה ידוע ומושג לחכמים מתוך חקירתם ועיונם, ואולי שיש בו כפי מחשבותיהם הרבה שוא ודבר כזב. וכמה טעיות ושיבושים נכללו בחקירותיהם בדברים העליונים האלה מהגלגלים והשכלים הנבדלים.

ותטה הרמז לצווי המשכן ותורותיו על החקירות והסכמות ההן, כמי שישען על משענת קנה רצוף.

ולכן יותר ראוי שנאמר שהייתה ההערה והרמז במשכן וכליו לדבר יחוייב שנאמינהו בחוק התורה ומצוותיה, באופן שיהיה המשלי והרמז מדריך האדם למה שיעשה. וכבר גילה אמיתת זה הנביא יחזקאל ע"ה, באומרו:

אתה בן אדם הגד את בית ישראל את הבית ויכלמו מעונותיהם ומדדו את תכנית.
ואם יכלמו מכל אשר עשו צורת הבית ותכונתו ומוצאיו ומובאיו וכל צורתיו ואת כל חוקותיו וכל צורותיו וכל תורותיו הודע אותם וכתוב לעיניהם וישמרו את כל צורתו ואת חוקותיו ועשו אותם.

ואמר זה לפי שבזמנו היו תועים בעבודת השמש והירח, ולכן אמר ויתבודדו ויבינו ענין הבית וימדדו את תכניתו, שהוא המשלי יורה להם טעותם. כי לה' המלוכה והוא המושל והמשגיח, ולא אחד מהמשרתים. ולו חכמו בזה יכלמו מעונותיהם, בראותם כי לא מעבר לים הוא, אבל בבית מקדשם ימצאו מה שילמדם להועיל בזה אם יתבוננו בו.
ולהיות זו כוונת הפסוקים, אמר הגד את בית ישראל את הבית. ואמר הודע אותם, ולא

אמר **הראה**, להגיד שאין הדבר תלוי בראות העין כי אם בהבנת הרמז והנמשל בו. ואמנם למה אמר צורת הבית ותכונתו ושאר השמות אשר זכר. הנה שם בפירוש הפרשה פרשתי כל דבר על מתכונתו.

ענין רמזי המשכן וכליו לדעתי כך הוא

[מבנה כללי של המשכן]

הנה המשכן היה בגופו **ראשונה** יריעות תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר מעשה חושב כרובים. והיה שם **שנית** מכסה להם יריעות עזים. ועליהן למכסה האוהל היה **שלישית** עורות אלים מאודמים ועורות תחשים. והיה **רביעית** מעמיד את האהל הקרשים שהיו שם מצופים זהב ואדניהם כסף.

והיו הדברים האלה ארבעתם **לרמז** שיש בכל קבוץ וכללות בני אדם ארבע כתות ומדרגות אנשים והם:

כת החכמים המתבודדים והמעולים.

וכת הפועלים עובדי אדמה ובעלי אומניות ובעלי סחורה.

וכת אנשי הצבא הגבורים ואנשי מלחמה.

וכת השרים אדוני הארץ המושלים בה שהעושר והכבוד לפניהם.

וכנגדם היו הדברים האלה: כי הנה תכלת וארגמן ושאר הדברים מורים על כת החכמים והמתבודדים, ולכן היו מצבעים מתחלפים, והיו כרובים ומעשה חושב, כי הם כולם משיגים במחשבה ועיון. ולרמז לדקותם היו משש משזר, ושאר הדברים הדקים. ולכך לא זכר בהם זהב ולא כסף.

ואמנם יריעות העזים שהיו אחריהם, היו **רמז** לכת עובדי האדמה, ולכן לא היה גם כן בהם כסף ולא זהב כי אם נחושת, לגסות הפועלים. ואמנם מכסה האהל בגגו למעלה שהיה מעורות אלים מאודמים ועורות תחשים, היה **רמז** לכת הלוחמים והגבורים כי הם מאודמים מהדם שישפכו על הארץ, ולזה לא היה בהם גם כן לא זהב ולא כסף כי חרב פיפיות בידם. ואמנם הקרשים היו **רמז** לכת השרים אדוני הארץ, שהמוסר והכבוד אתם, ולכן היו עצי שטים עומדים להורות על גדולתם, והיו מצופים זהב וטבעותיהם זהב. ואף הברחים היו זהב ואדניהם היו אדני כסף, שהכל הוא רמז לעושרם ולכבודם ולכספם ותשוקתם בממשלם.

הנה אם כן היה המשכן רמז לקיבוץ בני אדם ולכיתותיהם ומדרגותיהם בעצמם.

אמנם היה במשכן חלקים מתחלפים במעלה וקדושה וכבוד.

והיותר מקודש ממנו היה הדביר, והוא הנקרא קודש הקודשים, או לפני לפניו. ובו היה הארון, ובתוכו לוחות העדות, ועליו הכפורת ושני כרובים משני קצותיו.

והיה זה **לרמז** וללמד לבני אדם שאין השלמות האנושי נקנה בהיות האדם מן החכמים,

ולא מעובדי אדמה, ולא מן הגבורים אשר בארץ המה ולא מן השרים זהב להם הממלאים בתיהם כסף. אבל תכלית האדם והצלחתו וטובו הוא העסק בתורת האלהים ושמירת מצוותיו. וכמו שאמר ראש החכמים (קהלת י"ב י"ג) סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא את מצוותיו שמור כי זה כל האדם.

[ארון הברית והכרובים]

ולזה הושמו בתוך הארון לוחות הברית וספר התורה בצדו, והיה זר זהב על הכפורת, להגיד שהכתר והעטרה האמתית היא בתורה, כי היא תכבד את האדם תשים לראשו עטרת פז בהצלחתו.

והונחו על הארון שני הכרובים, לרמז שהייתה התורה האלהית נתונה מהשם ית' באמצעות השכלים הנבדלים, ולכן היו פורשי כנפיים למעלה, להודיע כי מן הגבוה מעל גבוה היה השפע התורני מגיע.

וכמו שאמר מרע"ה ה' מסיני בא... ואתה מרבבות קדש מימינו אש דת למו. והיו פניהם איש אל אחיו, לרמז היותם כולם אהובים כולם ברורים כמו שאמרו הקדושים עליהם.

ואפשר עוד אצלי שהיו הכרובים ההם על הארץ כדמות שני ילדים קטנים אשר אין בהם כל מום ולא טעמו חטא. הראשון בצורת זכר. והשני בצורת נקבה.

לרמז וללמד שכל איש ואשה אשר מבני ישראל המה, ראוי שמילדותם יתמידו ויכלו ימיהם על תורת האלהים ויהגו בה יומם ולילה, אם בקריאתה ואם בקיום מצוותיה, כי בזה יקנו שלמותם ואשרם.

וכזה אמר המשורר (תהלים קי"ט) **במה יזכה נער את ארחו לשמור כדברך** כי כאשר יהיו מילדותם נקיים מעון, דבקים בתורת ה', יהיו פורשי כנפיים למעלה, מפני שהמה סוככים בכנפיהם על הכפורת. רוצה לומר, דבקים ומעיינים בתורה אשר תחתיו, וידבקו בעליונים היושבים ראשונה במלכות עילאה.

והיו פניהם איש אל אחיו, לרמז שכל אשר בשם ישראל יכונה, ראוי שיהיו ראשונה כנפיו ומחשבתו פרושות למעלה, כלומר לעבוד את קונו יתברך בדברים שבינו למקום. וגם כן יהיו פניהם איש אל אחיו, רוצה לומר באהבת הרעים במה שבינו לחברו.

ואמר שנית **אל הכפורת יהיו פני הכרובים**, להגיד כי בשני הדברים האלה, רוצה לומר במצוות שבינו למקום ובמצוות שבין אדם לחבירו, בכלם יתנהג כפי התורה אשר בארון, ובה יהיה פנותו ומגמתו.

וגילה עוד בזה, שבאמצעות התורה תגיע הנבואה. שהנה בארון תגיע ביניהם הנבואה, ולכן כשנגזר הארון, נתחמה הנבואה, ואין עוד נביא. וזה שאמר **ונועדתי לך שם ודברתי**

אתך מעל הכפורת מבין שני הכרובים, כי לזכות ישראל ובאמצעות התורה יזכו לנבואה. ולזה לא חלה נבואה באומה אחרת. וזה הוא את כל אשר אצוה אותך את בני ישראל.

[הפרוכת]

ואחר הדביר היה במשכן הקדוש הזה הפרוכת, המבדילה בין הקודש ובין קודש הקודשים. וכותל היה בבנין שלמה, מבדיל המחיצה הזאת. והיה ענין הפרוכת או המחיצה לרמוז, שהתורה האלהית ראוי שישמור אותם האדם לשמה, ולא לקבל פרס כדברי אנטיגנוס. לפי שהעובד האמיתי אין ראוי שיביט אל דבר אחר, כי אם אל עבודת אלהיו ושמירות תורתו, ולא יעבוד לתקות שכר שיקוה ממנו. ולזה היה הפרוכת והכותל מבדילים את קודש הקודשים, שהוא עצמות ההצלחה, מן ההיכל הרומז אל השכר והטובות הנמשכות ממנו כמו שיתבאר.

ואחר הפרוכת היה ההיכל, שהוא מחיצה אחרת, והיו בו שלושה כלים, והם השולחן והמנורה ומזבח הקטורת, לרמוז ששומר התורה והמצוות, ומקיים אותם לשמו, אף על פי שהוא לא יעבוד לו מפני השכר, הנה הקדוש ברוך הוא לא יקפח שכר פעולותיו, ושלושה מיני השכר יושפעו עליו מאת בעל החסד והרחמים.

[שלושה מיני שכר, ושלושה כלים במשכן המסמלים אותם]

[השולחן]

הראשון השכר הגופני, עושר והכבוד. כי לא יעזוב את חסידיו. וכמו שכתוב ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם. ואמר שלמה בחכמתו על התורה, אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד.

ולזה היה רומז השולחן, ועליו לחם הפנים. ונאמר בו **לחם פנים לפני תמיד**, רוצה לומר שכבודו ועושרו יהיה עליו בהשגחתו ית'. והנה היה השולחן זהב טהור, לרמוז אל העושר. והיו לשולחן רגלים וכלים מכלים שונים, מנקיותיו וכפותיו קערותיו, כולם זהב, לרמוז הכבוד. כי השולחן מורה על הגדולה והכבוד. והיה בשולחן מסגרת וזר זהב, לרמוז אל הכבוד. כי גם בטובות הזמניות האלה, פעמים הדבר סגור ומסוגר מדוע דרך רשעים צלחה ויש צדיק אובד בצדקו. והיו על השולחן י"ב חלות לחם, אם לרמוז לי"ב שבטי ישראל שיזכו בזה, או לשנים עשר חדשי השנה, שכן יהיה תמיד כפירוש יוסיפון, או לרמוז לי"ב מזלות שיחייבו כן תמיד ברצות השם. והיו מנקיות זהב, מונחות בין החלות, להורות על הכבוד והמעלה. והיו שם שתי כפות הלבונה לרמוז על השם הטוב. הרי לך מבואר שהכלי הראשון מן ההיכל שהוא השולחן, היה לרמוז המין הראשון מהשכר.

[המנורה]

והשכר השני אשר יתן השם לאוהבי שמו הוא החכמה והמדע. כי אם בתורת ה' חפצו יחכם, ויבין דבר מתוך דבר, ויתגלו לו תעלומות חכמה. שנאמר כי ה' יתן חכמה, מפיו דעת ותבונה. ובשמירת מצוותיו חכמתו מתקיימת.

והמנורה הייתה רומזת לזה המין השני מהשכר המתחייב משמירת התורה, שהוא שכר נפשי. לפי שנר ה' נשמת אדם, והיו שבעת הנרות שבמנורה רומזים אל שבע החכמות, שכולם ימצאו בתורת האלהים. והיו הנרות כולם פונות אל הנר האמצעי הנקרא נר מערבי, והוא היה פונה אל קודש הקודשים. לרמז שהחכמה האמיתית היא אשר תסכים עם שורשי התורה שהייתה בארון.

והייתה המנורה זהב כולה, להורות על מעלת החכמה וקיומה לעד, ושלא ימצאו בה דעות זרות ובלתי מסכימות אל הדת, כי היא כולה זהב טהור. ולזה היה מעריך אותם אהרן ובניו מערב עד בוקר לפני ה', לרמז שהם ילמדו את העם להועיל, כי הם אנשי חיל יראי אלהים, ויערכו וילמדו את החכמות לפני ה'. רוצה לומר, מסכימות לדעת התורה.

והיו במנורה גביעים כפתורים ופרחים, לרמז אל הסתעפות החכמות והידיעות כולם אלו מאלו, והיות זאת החכמה הכנה לזאת. והייתה המנורה מקשה כולה, וכיכר זהב טהור יעשה אותה, לפי שהחכמות בצד מה יתאחדו כולם, להיותו כפי הנמצא. והנמצא כולו כאיש אחד. ולכך אמר שלמה **חכמות בחוץ תרונה** (משלי ט'), **חכמות נשים בנתה ביתה חצבה עמודיה שבעה.** כי החכמה כולה אחת היא, כמו שהבית הוא בנין אחד בכללו. אלא שנחלקה לשבעה חלקים, למספר חלופי הנושאים אשר התחלקה אליהם מצד דרושיה, עד שלזה נקראו שבע חכמות. וכמו שכתוב, שלחה נערותיה תקרא.

וזה ענין המנורה בעצמה, שהייתה כולה מקשה אחת, היא ונחלקה לשבעה קנים היוצאים ממנה. וכמה רמזים עשו חכמי הדורות בענין המנורה.

ומה שזכרתי פה הוא היותר מתיישב אצלי בה. הרי לך רמזי הכלי השני, שהוא המנורה, כנגד המין השני מהשכר המגיע מהתורה.

[המזבח]

והשכר השלישי האחרון הנמשך משמירת התורה הוא השארות הנפש הבא לאדם אחר המות, לאור באור החיים. וכמאמר האשה החכמה: **והייתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים.** ולרמז לזה, היה מזבח הקטורת בהיכל שהיה עניינו העלות העשן למעלה, רמז לנפש הצדקת העולה היא למעלה. והיה המזבח הזה מכוון לנוכח קודש הקודשים, ולא מדובק עם השולחן ולא עם המנורה, לרמז שההשארות הנפש אינו נקנה בריבוי העושר והכבוד הנרמז בשולחן, ולא בקנין החכמות המחקריות, כי אם באמצעות התורה, והוא

ההתאחדות האמיתית עם הכרובים פורשי כנפיים למעלה.

[הישארות הנפש אינה נלמדת מאריסטו]

וכבר ביאר הרב האלהי הר' יוסף שם טוב זצ"ל, אשר שמעתי בבחרותי חכמה מפיו בהרבה ממאמריו. והוכיח איך מדברי **אריסטו** ומפרשיו לא יתחייב שהנפש תשאר נצחית אחר המות בעבור החכמה. כי היא, עם היותה לדעתו הצלחת האדם, עניינה כעניין הכבוד שהוא נבחר לעצמו. אבל לא שישאר נצחי אחרי המות. ושאין לנו ראייה ולא מופת על ההשארות הנפש, ולא דרך לקנותו, אלא באמצעות ידיעת התורה וקיום מצוותיה. ומה יפו דבריו בזה, דברי פי חכם חן. יעויינו דבריו בפירוש אפשרות הדבקות, ובמאמר **כבוד אלהים**, כי הוא דרוש נכבד ומעולה מאוד, ביארו שם בשורשיו.

[הקטורת]

ולהיות השכר הזה יותר יקר ועליון, היה הכהן הגדול ביום הצום הנבחר, בהיכנסו לקודש הקודשים, מוליך שם הקטורת, ומניחו לפני הארון והכרובים. כאומר **שובי נפשי למנוחייכי**. והיה הקטורת עוצר המגפה, כי השארות הנפש הנצחית יבזה המיתה הגופנית, ויעצור צערה. ולזה היה הכהן גדול מקטיר בבוקר ובערב במזבח זה. נאמר בו **קטורת תמיד לפני ה' קודש קודשים הוא לה'**, כי הבוקר והערב הם רמז לחיים ולמות. והיה ההשארות לפני ה' מפני נצחיותו, והיה קודש קדשים להיותו דבר אלהים רוחני, ושכר טהור ועליון כשכלים הנבדלים. ולכך לא נאמר כזה לא בשולחן ולא במנורה.

מזבח הזהב

והנה היה מזבח זה זהב, להורות על מעלתו ונצחיותו. אמנם היה מצופה על עץ, לרמוז ^[390] שבאמצעות המעשים הגשמיים, שהם דברים נפסדים כעץ, יגיע האדם אל ההשארות הנצחית הנרמזת בזהב. ובסדר אחרי מות אצל הקטורת אזכור בו דעת אחר.

ואמנם למה לא ציוה כאן בפרשת תרומה על מזבח הקטורת אצל השולחן והמנורה, וציוה עליה בסוף סדר תצווה, יתבאר סיבתו אחר זה.

סיכום

הנה ביארתי רמז שלושת הכלים הקדושים שהיו בהיכל ה': המחיצה האמצעית מהמשכן, והיה אחריהם המסך, כדי להבדיל את היכל הקודש מהחצר. והכלל שהיו שלושה הכלים מהם רומזים על שלושה מיני שכר אלהי, וכנגדם עליהם היה מתפלל הכהן גדול כשהיה

נושא כפיו לברך את העם.

כי באומרו יברך ה' וישמרך. [כיוון אל השכר הראשון מהעושר, כי הברכה היא תוספת טובה, ואמר בו וישמרך, כי העושר צריך שמירה פן יהיה שמור לבעליו לרעתו. ובאומרו יאר ה' פניו אליך] כיון לשכר השני מהחכמה שהוא האור השכלי. ולכך אמר **ויחונך**, כי הוא ית' חונן לאדם דעת. ובאומרו ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום, כיון אל השכר האחרון הנפשי שהוא השלם האמתי. כמו שאמר (ישעי' נ"ח) **יבוא שלום ינוחו על משכבותם**. ועוד אדבר על זה במקומו.

מזבח העולה

ואמנם המחיצה השלישית מהמשכן, הנקראת אצלנו האולם או החצר, היו בה שני כלים בלבד: הראשון הוא מזבח העולה והשני הוא כיור וכנו. והנה **מזבח העולה** היה רמז למות הגופנית שהיא אשר תבוא לאדם באחרית החלד, ואי אפשר להמלט ממנה. ולכן היה בעזרה בתחילת הבית, לרמוז שמי גבר יחיה ולא יראה מות, לא יזכור את יום מותו, לא יירא את ה' ולא ישמור תורתו, ולא יזכה לשמירת התורה ולטובות ולמיני השכר הנמשכים ממנה. אבל המעיין ביום המות מיום הולדו, בהכנסו בצאתו בבואו אל בית ה' אלהיו. יזכה לשמירת התורה ומצוותיה אשר בקודש הקודשים. ואל שלושת מיני השכר הנרמזים בכלי ההיכל גם שהשארות הנפשיי לא יזכה האדם בו אלא בהקדים אליו המות הגופני. ומפני זה היה מזבח העולה בחצר, ומזבח הקטורת אחריו בהיכל. להודיע שאחר המוות תבוא הדבקות הנפשית. והיה מזבח העולה רבוע, לרמוז להרכבת ארבעה היסודות שהם סיבות ההפסד. והיה נחושת ולא זהב, לפי שעניינו השחתה וכיליון, והיה לו מכבר מעשה רשת, לפי שהמות הוא רשת פרושה על כל החיים כמו שזכרתי כל זה למעלה, והיה נבוב לחות לפי שעניני העולם הזה הם כוזבים, יחשוב אדם שיש בהם קיום כפי הנראה מהם, והם נבוכים בוקים ומבולקים מבפנים. והיה לו כבש סמוך אליו, לפי שהמות יכבוש בני אדם כולם. ולא היו עולים במעלות על המזבח לפי שאין שלטון ולא מעלה ביום המות.

והכיור וכנו

ואמנם הכיור היה לרמוז שהנה יזכה האדם למעלת החכמה העושר והכבוד שנרמזו בשולחן ובמנורה, ולהשארת הנפשיי שנרמז במזבח הקטורת באמצעות המידות המשובחות והטהרה והרחיצה מהמידות מגונות. ומפני ששלמות המידות הוא היותה כפי התורה ולשם מצוות, ולא באופן אחר, לכן היו נותנים בכיור מים לרמוז לתורה להגיד כי היא אשר תגביל המידות המשובחות ותסיר המגונות.

ומכונות הכיור היו רמז לתכונות נרמזים שהם גדרים למידות. ולכך עשה שלמה ע"ה במכונות מסגרות, לרמוז אל הסייגים שיעשה האדם להדריך חומרו ולהשוות מזגו באופן ראוי. הלא כתבתי לך דעתי ומחשבתי ברמזי המשכן וכליו, ועליך להוסיף חכמה ודעת כהנה וכהנה.

ואני בפירושי לספר מלכים כתבתי בפירוש הבחינה הזאת עם דברים אחרים מתיחסים למקום ההוא.

ונחזור עתה לפירוש פסוקי הפרשה על דרך הפשט.

שמות כה, י-כב: בניית הארון

הנכון אצלי על דרך הפשט, שזכר הכתוב כלי המשכן בקדימה ואיחור, כפי החומר שהיו נעשים ממנו, מהדברים שנזכרו בנדבה. כי הנה לפי שהתחילה הנדבה בזהב וכסף ונחושת, ואחריו תכלת וארגמן וגו', התחיל לבאר מיד מה יעשו מן הזהב. וביאר: הארון והשולחן והמנורה שהיו מזהב. ולכן לא התחיל במשכן אלא בארון. ולפי שבמשכן היה גם כן זהב בקרסים והטבעות, וכסף באדנים, ונחושת בקרסי יריעות העזים, והיו גם כן ביריעות המשכן תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר, לכן זכר המשכן אחר אלה, הכל כפי ערך החומר ומעלתו מהדברים המתנדבים. ואחרי המשכן זכר הפרוכת והמסך, שהיו גם כן מחומר המשכן. ואחר כך זכר מזבח העולה, לפי שהיה מעצי שטים ומנחושת בלבד. ואח"כ קלעי החצר שהיו משש בלבד.

הרי לך בזה טעם וקשור הפרשיות כפי הנגלה מפשוטיהם.

ועוד אזכור בזה אחר כך טעם אחר על צד הרמז.

ונבוא לביאור הפסוקים ואקבל מענינו מדברי המפרשים הטוב והישר בעיני.

ואומר כי בעבור שהיו שתי תכליות מעולים במעשה המשכן:

האחד לכללות האומה שתדבק בהם השגחת השם יתברך, ותשרה שכינתו ביניהם.

והשני למשה רבנו, שתהיה נבואתו מעל הכפורת מבין שני הכרובים, ולא על ידי מלאך כשאר הנביאים כולם.

לכן זכר הכתוב שניהם וייחסם לישראל, שהמה בתרומה אשר ירימו לה', יסבבו שתי המעלות האלהיות האלה. וכמו שאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, והוא התכלית הראשונה משרות השכינה ביניהם. ועל השלמות השניה אמר כאן באותו לשון עצמו ועשו ארון וגו'. ובסוף הצווי אמר ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת וגו' - לכך לא אמר **ועשית** ארון, כאשר אמר בשולחן ובמנורה ושאר הכלים, אלא **ועשו** ארון, להגיד שישראל

יסבבו עשייתו במה שינדבו.

אמנם כדי שלא יחשב שהייתה הכוונה באומרו ועשו ארון, שכל ישראל יתעסקו במלאכתו, נאמר אחריו וצפית אותו זהב ויצקת לו וגו'. ונתת על ארבע פעמותיו וגו' כי כל מעשה הארון למשה בלבד נצטוטה מלאכתו.

ובמדרש אמרו (ש"ר, לד):

מפני מה בכל הכלים כתיב ועשית, ובארון כתיב ועשו ארון. אמר ר"י בר שלום, אמר

הקדוש ברוך הוא: יבואו הכל ויתעסקו בארון, כדי שכולם יזכו לתורה.

והעסק הזה אין הכוונה בו שיתעסקו במלאכתו, אלא שיתנדבו כל אחד כלי זהב אחר לארון. והודיע הקדוש ברוך הוא שכמו שתכלית התרומה הייתה מאת העם לעשות ארמון ובית מקדש מלך ככה תכלית המשכן והארמון ההוא היה לשמירת הארון כי הוא היה כמו הלב באדם שעומד בתוכו ונותן חיים לכל איבריו.

הארון ומה שבתוכו

והנה ציוה שיהיה הארון עצי שטים, רוצה לומר מעצי שטים להיותם קלים מאוד, כדי שיהיה הארון נקל לשאת אותו. ולא נודע עביים של הדפנות, אלא מפי הקבלה שהיה עביים טפח. וציוה שיהיה אמתים ארכו, כפי הפשט, כדי שיעמדו שני נושאי הארון בין הבדים. כי עובי האדם הוא אמה. וכפי קבלת חכמינו זכרונם לברכה, היה אורך הלוחות ורחבם ששה טפחים. והיו מונחים זו בצד זו לאורך לארון.

ועובי הלוחות לא נתפרש, רק ידענו שהיו כתובים משני עבריהם, מזה ומזה הם כתובים. ונאמר לוחות אבן. משמע שהיו כצורת לוח דק.

ולפי זה לא חשש שיהיה מקום פנוי בארון. ואחשוב שהיה ציפוי הזהב דק. ורחוק הוא שיהיו שלושה ארונות, כי יהיה המשא כבד ולא יוכלו לשאת אותם ארבעה אנשים על כתפיהם, כל שכן עם כובד הכפורת והכרובים.

ואמר **ועשית עליו זר זהב סביב**, שיעשה בעליון הארון זר זהב סביב, כדי להקיף עובי הכפורת באופן שלא ישמט מעל הארון. והציפוי היה רקועי פחים. ואמר ויצקת לו ארבע טבעות זהב, להגיד שיתן הזהב בדפוס. כי היה מקשה מעשה פטיש.

ואמר **ויצקת לו**, כלומר לצורכו. כי יצטרך לשאת אותו בהן, שיתוך הזהב ויעשה ממנו ארבע טבעות, שיהיו לארבע פעמותיו, רוצה לומר על ארבע רגליו.

והיו אם כן בארון ארבע רגלים לארבע זוויותיו, ועליהם היו הארבע טבעות. וביאר הכתוב איך היו מונחות שם, באומרו ושתי טבעות על צלעו הראשון, ושתי טבעות על צלעו השנית. הרי שהיו שתי טבעות לצד אחד בשתי הרגלים מאותו צד, ושתיים מהצד האחר לשתי רגליו. וכן ציוה שיעשם בדים עצי שטים, רוצה לומר מעצי השטים הקלים והחזקים,

ויהיה גם כן מצופים זהב. ויכניס הבדים ההם בטבעות אשר זכר, כדי לשאת את הארון בהם. כי היו הכהנים מכניסים כתפותיהם תחת הבדים ההם, והיו בזה האופן נושאים את הארון מבלי שיגעו בו בידיהם. והיה לפי זה הארון בשאתם אותו עליון למעלה מכתפיהם, לפי שהבדים היו בטבעות שהיו ברגלי הארון למטה. והכהנים יכניסו כתפיהם תחתיהם, וישאו את הארון למעלה.

ולפי שהיו הטבעות לצורך הבדים, והבדים כדי שלא יגעו בעצם הארון, הוצרך להזהיר: **בטבעות הארון יהיו הבדים לא יסירו ממנו.** והייתה כל השמירה ההיא, בעבור שעל הארון יתן את העדות, שהם הלוחות האלהיות שהיה עתיד לתת לו. כי זה נאמר למשה בהר קודם קבלת הלוחות. וכל זה כדי שיהיו לוחות העדות שמה בשמירה מעליא, כדי שלא ישתברו הלוחות.

ואפשר לפרש העדות הנזכר כאן, שיתן אל הארון את ספר התורה, וגם שירת האזינו שציוה יתברך שתהיה שם לעד. והעניין שיתן זה סמוך לארון ולצדו. ויהיה לפי זה אמרו **ואל הארון תתן את העדות, כאלו אמר ועם הארון.** וסמוך אליו תתן את העדות אשר אתן אליך.

וציוה עוד שיעשה כפורת זהב טהור, רוצה לומר מזוקק שבעתים. ולא היה הכפורת עצי שטים כמו הארון, אבל היה כולו זהב טהור. והיה צרכו כדי לכסות את הארון, להיטיב שמירת הלוחות אשר בו. והיה במידת הארון, לפי שהיה לצורך כסותו בלבד, כי כפרה הוא לשון מכסה. וכן אכפרה פניו במנחה, אכסה כעסו שלא יתראה נגדי.

הכרובים

וציוה עוד ועשית שנים כרובים. ואמרו **חז"ל** (סוכה ד,ה) שכרוב הוא כרביא, שהיו כצורת ילדים קטנים. וכאשר הוקשה להם מה שראה יחזקאל במראה השלישי פני אדם פני אריה ופני נשר, ולא זכר פני שור, כמו שזכר במראה הראשונה, וזכר במקומו פני כרוב, ומצד אחר קראם כולם כרובים. הבדילו ביניהם ואמרו, אפי זוטי אפי רברבא. וכן כתב הרב המורה, שכרוב הוא הצעיר לימים בני אדם.

אבל ה**ראב"ע** כתב שכ"ף כרוב היא שורש ואינה כ"ף הדמיון וע"כ פירוש שכרוב רוצה לומר צורה, ושמפני זה כשראה יחזקאל פני כרוב לא שינה דבר מהמראה הראשונה כי פני שור הוא עצמו פני הכרוב. ולכן קרא החיות כולם בשם כרובים, רוצה לומר צורות. אבל עדיין הקשה לדעתו, אם היו כולם כרובים, למה יסד פני שור בשם כרוב.

ואמנם מ"ש מהכ"ף שהיא שורשית אינה קושיה ל**חז"ל**, שכן מצינו כ"ף כדור שהיא אצלם שורשיית, כמה שאמרו הכדור והאמוס. ונאמר כמלך עתיד לכידור. והיא גם כן כ"ף

הדמיון, כדור אל ארץ רחבת ידיים; וחניתי כדור עליך. ובילמדנו ובמדרש קהלת אמרו דברי חכמים כדרבנות מה כדור הזה מתגלגל וכו', הנה שמל' הדמיון עשו שורש. וככה יהיה כ"ף כרובים פעם לדמיון ופעם לשורש ואין לנו עסק עתה במעשה מרכבה. ובמקומו פרשתי נבואת יחזקאל ודי במקום הזה לדעת שהיו הכרובים בצורת ילדים קטנים עם כנפים. וכמו שאמרו **חז"ל** בפ' הוציאו לו (יומא ד' כד) את הכף.

והנה ציוה בכרובים דברים:

הראשון שיהיו מקשה משני קצות הכפורת. כי היה זהב הכפורת גוף מלא בלתי חלול מבפנים כחתיכה אחת, ויכו אותו בפטיש עד שיציירו ממנו הכפורת והכרובים.

והשני ציוה בהם ועשית כרוב אחד מקצה מזה וכרוב אחד מקצה מזה. ויראה הפסוק הזה כפל ומותר. אבל הוא אינו כן, רק להודיע שלא יהיו שני הכרובים מונחים מהצד האחר מהארון, או בלתי מכוונים זה כנגד זה, אלא שיעשה כרוב אחד מקצה האחד וכרוב אחד מקצה האחר. ולא שיעשה אותם בפני עצמן ויחברם בכפורת. אלא שמן הכפורת יעשה אותם על שני קצותם, רוצה לומר לאורכו.

והשלישי ציוה שיהיו הכרובים פורשי כנפיים למעלה. והיה ראוי שיצווה ראשונה לעשות כנפיים לכרובים, ואח"כ יצווה שיהיו פורשים אותם למעלה. אלא שהוא כמו שאמרתי, ששם כרוב הוא הצעיר מבני אדם עם כנפיים, ולכך נאמר וירכב על כרוב ויעוף. ולא הוצרך לעשות להם כנפיים, כי בהיותם כרובים היה הדבר נודע מעצמו. אבל ציוה שיהיו פורשי כנפיים למעלה להודיע שמגמתם אל עלתם יתברך, כי גבוה מעל גבוה שומר וגבוה עשירי עליהם. ושעם היות מגמתם הראשונה למעלה, יפנו גם כן להיטיב למה שלמטה מהם. וזה הוא סוככים בכנפיהם על הכפורת. וכן יהיו פניהם איש אל אחיו. הרי כאן פנים למעלה ופנים למטה באמצע.

והנה חזר לומר אל הכפורת יהיו פני הכרובים להודיע שבכל פניותיהם, אם למעלה ואם למטה ואם איש אל אחיו, ישמרו דרך התורה אשר מתחת הכפורת. ואמנם אמרו ואל הארון תיתן את העדות. בהיות שכבר אמרו למעלה יהיה להגיד שלא ייתן הכפורת על הארון, אלא אחרי שישים בתוכו לוחות העדות. וכאלו אמר ונתת את הכפורת על הארון מלמעלה, אחרי אשר אל הארון תיתן את העדות אשר אתן אליך, כי אז תשים הכפורת עליו. ובהיות שמה הכפורת עם הכרובים למעלה על הלוחות, אז תבוא הנבואה ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת מבין שני הכרובים. רוצה לומר ולא תצטרך לעלות אל ההר להנבא, כי שם מבין שני הכרובים בהיותם על העדות אצווה אותך את כל הדברים

הצריכים אל בני ישראל.

וכבר זכרתי על מה היה רמז הכפורת והכרובים כפי רמזי דרך החכמה, וכפי דרך התורה אשר בחרתי בו, ולפי דרך הפשט הזה. ולכל אחד מדרכי הרמזים ההם במצוות הארון והכרובים לא היו עוברים על לא תעשה לך פסל וכל תמונה, כי שם הייתה האזהרה שלא יבואו לעובדם, כמו שאמר לא תשתחוהו להם ולא תעבדם. אך מלאכת המשכן וכליו היו לשם ה', ולא היו הכרובים להיותם אמצעיים בינם לבין אלוהיהם. אלא לזכר מעשים הנוראים.

והותרה בזה השאלה השניה.

שמות כה, כג-ל: עשיית השולחן

[הדביר]

לפי שנעשה המשכן בדמיון מקדש מלך רב ובית מלכות, לכן ייחד הדביר שהוא קודש הקודשים כדמיון הבית הפנימי, החדר המיוחד למלך, אשר לו שם ארגז ממונו וארון חפציו, שלא נמסרו מפתחותיו לשליח. ואחרי הדביר הקדוש ומקודש ההוא המיוחד למלך לבדו, שלא יכנס בו אדם, היה ההיכל, והוא בית מושבו אשר שם שולחן המלך וכסא והמנורה, ושם יכנסו משרתיו ועבדיו לעובדו. כי היה השולחן כשולחן המלך בעושר ובמעלה רמה. ומנורה נגדו. ומזבח הקטורת היה במקום כסא מלכותו. ולכן היו מקטירים שם קטורת סמים בבוקר ובערב, דמיון מה שיעשו למלכים בעת מאכלם שני פעמים ביום בבוקר ובערב.

[השלחן]

והנה היה השולחן גם כן מעצי שטים, כדי שיהיה נקל לשאת אותו. והיה אמתיים אורכו, כאלו יאכל עליו אדם אחד בלבד. כי רוחב האדם הוא אמה. ונשאר חצי האמה מזה וחצי האמה מזה לשתי מערכות הלחם. אחד בקצה האחד ויישאר מקום פנוי לאכול שמה. והיו כל אחת משתי המערכות שש חלות לחם, כנגד ששת הימים שהיה המן יורד לישראל, שצריך לחם אחד בבוקר לכל אחד מהם, ולחם אחד בערב. והיו י"ב לחם בששת ימים. אך ביום השבת יערכנו הכהן לפני ה', מפני שלא היה יורד בו לחם מן השמים.

והיה השולחן אמה רחבו, כדי שיהיה המקום הנשאר פנוי לפני האוכל אמה על אמה. והיה אמה וחצי קומתו, כדי שיהיה השולחן בקומת האדם עד טבורו, כי קומת כל אדם ג' אמות. ומן הרגלים אשר בארץ עד הטבור הם אמה וחצי האמה.

ומזה תדע שלא בחר הקדוש ברוך הוא שיהיה שולחנו נמוך ועל פני הארץ, כמו שאוכלים בני קדר. אלא שיהיה השולחן גבוה מן הארץ, כמנהג היום באלו הארצות,

האוכלים על שולחנות גבוהים. וכל שכן הגדולים והמלכים מהם. כי הוא באמת המנהג המשובח והמתייחס אל הכבוד.

ואמר וצפית אותו זהב טהור רוצה לומר שיהיה השולחן כולו בעליון ובתחתון כל העץ מצופה מכל צד מזהב טהור מזוקק, שאין סיגים מעורבים בו. ואמר **ועשית לו מסגרת**, וגו' להגיד שבעליון השולחן מצד חוץ יעשה זר אחד סביבו, ולפנים מן הזר יעשה המסגרת מעצי שטים, ורוחב טפח מכל צד. ועוד יעשה זר אחד סביב למסגרת. ואין ספק שהיה גם כן מצופה זהב. והיה החיצון כדי שהמסגרת אשר עליו יהיה קיים במקומו ולא יזוז ולא ייפול. והיה המסגרת והזר הפנימי שאחריו כדי שלא יזוז לחם הפנים מהמערכה ולא ייפול לכאן ולכאן.

[הובלת השולחן ממקום למקום]

ולענין ההולכה ונשיאת השולחן והעתקו ממקום למקום, ציוה **ועשית לו**, רוצה לומר לשולחן, ארבע טבעות זהב, ושיתן אותם על ארבעת הפאות אשר לארבע רגליו. והרגלים היו בתחתית השולחן, ושם היו הטבעות בזויות השולחן ורגליו. וכדי שלא יחשוב לתת הטבעות במסגרת עצמו, שהוא בעליון השולחן, הוצרך לומר לעומת המסגרת תהיינה הטבעות, כלומר שיהיו למטה בנכחיות זוויות המסגרת. ויהיו הטבעות ההם בתים לבדים, שיכניסו הבדים באותם הטבעות לשאת את השולחן.

ונמשך מזה שבעת המסעות והדרך, היה השולחן עליון על כתפי הנושאים אותו, ולכך ציוה מיד על מעשי הבדים וציפויים זהב.

וכן ציוה על הכלים הצריכים לשולחן, באומרו ועשית קערותיו, והם הדפוסים שבהם יאפו את לחם הפנים העומדים בשלושה דפנות חי"ת. ולפי שהיה הלחם עשוי כמו תיבה פרוצה משתי רוחותיה, ושולים בו מלמטה, וכופל מכאן ומכאן כלפי מעלה כמין כותלים. לכן נקרא לחם הפנים. והיה נאפה בדפוס של ברזל, וכשמוציאו מן התנור ביום שישי נותנו בדפוס של זהב עד למחר ביום השבת שמסדרו על השולחן. ואותו דפוס של זהב נקרא קערה. וכפותיו הם המזרקים לשמש בהם לחם בשולחן.

ורש"י כתב שכפותיו הם הבזיכים שנותנים בהם הלבונה, וקשותיו הם כמין חצאי קנים חלולים נסדקים לאורכו, והיו של זהב מונחים בין לחם ולחם, כדי שיכנס הרוח ביניהם ולא יתעפשו. ומנקותיו אשר יוסך בהן, כתב **רש"י** שהם סניפים כמין יתדות של זהב, עומדים בארץ וגבוהים עד למעלה מן השולחן כנגד גובה מערכת הלחם, ומפוצלים ששה פיצולים זו למעלה מזו, וראשי הקנים שבין לחם ולחם סמוכים על אותם פיצולים כדי שלא יכבד עליהם משא לחם העליונים על התחתונים וישברו.

ואמר אחר זה **זהב טהור תעשה אותם**, להגיד שעם היותם כלי שרת לא יקלו בעיניהם

אותם הכלים לעשותם מזהב בלתי מזוקק, כדי שיהיו יותר חזקים לשמש. אבל על כל פנים כולם יהיו זהב טהור.

והיה תכלית השולחן שיתן עליו לחם הפנים, רוצה לומר שיש לו פנים לכאן ולכאן מצדי הבית. או שנקרא לחם הפנים, מלשון לפני ה' תמיד, כדברי **הראב"ע**.

והנה הלחם הזה לא היה נאכל שמה, אבל היה נחלק למשמרות. והוא המוכיח שלא היה זה לצורך גבוה, אלא לרמוז על מעשי ה' כי נורא הוא, שהיה השולחן רמז לגלגל המזלות כמו שביארתי בדרך רמז לחכמה. או היה הערה ורמז שהטובות הגשמיות העושר והכבוד הם מלפני ה', לאוהביו ולשומרי מצוותיו.

והותרה בזה השאלה השלישית.

שמות כה, לא-מ: המנורה והנרות

לא וְעָשִׂיתָ מִנְרֹת זָהָב טָהוֹר מִקֶּשֶׁה תִּיעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה
 וְרִכָּה וְקָנָה גְּבִיעֵיהָ כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ מִמְּנָה יִהְיוּ:
 לֵב וְשֵׁשֶׁה קָנִים יִצְאִים מִצְדֵּיהָ שְׁלֹשָׁה קָנֵי מִנְרָה מִצְדֵּה הָאֶחָד
 וְשְׁלֹשָׁה קָנֵי מִנְרָה מִצְדֵּה הַשֵּׁנִי:
 לֵב שְׁלֹשָׁה גְּבִיעִים מְשֻׁקְדִים בְּקִנְהָ הָאֶחָד כַּפְתֹּר וּפְרָח
 וְשְׁלֹשָׁה גְּבִיעִים מְשֻׁקְדִים בְּקִנְהָ הָאֶחָד כַּפְתֹּר וּפְרָח
 כֵּן לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן-הַמְּנֹרָה:

אחרי שכבר ביאר מעשה השולחן שהיה לצד ימין מהנכנס להיכל, זכר מעשה המנורה שהייתה לצד שמאל הנכנס שמה. וציוה שתהיה המנורה מקשה, שפירושו לדעת **רש"י** שתהיה כולה גוף מלא, ולא יעשנה חוליות, ולא יעשה קניה ונרותיה איברים איברים ואח"כ ידביקם ויחברם כדרך הצורפים. אבל יעשה המנורה וקניה כפתוריה ופרחיה וגביעיה הכל מחתיכת זהב אחת. ומקיש בקורנס, וחותר בכלי האומנות, ומפריד האיברים אילך ואילך. והוא אמרו מקשה תעשה המנורה, יריכה, שהוא הרגל שלה למטה העשוי כמין תיבה שעליה נשענת המנורה, וקנה והיא הקנה האמצעי שלה העולה באמצע הירך זקוף כלפי מעלה, ועליו נר האמצעי, גביעיה שהם כמין כוסות בולטים ויוצאים מכל קנה וקנה במניין שנתן בהם הכתוב. וכפתוריה הם כמין תפוחים עגולים ובולטין סביבות הקנה, ופרחיה והם ציורים נעשים בה כמין פרחים - כולם ממנה יהיו, מאותה החתיכה של זהב.

אבל **הראב"ע** כתב שהייתה המנורה חלולה. ולזה אמר ירכה וקנה וששה קנים יוצאים מצדיה, שהיו הקנים כולם חלולים. שאם לא היו כן לא היו קנים.

ונראה לי שאין לו טענה בעניין הקנים, כי אפשר היה לעשותם מלאים, בחיצונייהם עגולים בצורת קנים. כי כבר ימצאו הרבה קנים מלאים מבלי רקות ופנוי כלל. ואלמלא כן, לא יצדק אומרו מקשה תעשה המנורה, כי לא יוכלו לעשות חלולים מחתיכה אחת.

ואמר תעשה המנורה, לפי שנתקשה בעיני משה עניין המלאכה הזאת. והודיעו יתברך

שאפשר להיעשות המנורה מקשה על ידי האומנים.
ואמנם דרך הדרש הוא ידוע, שנעשית מאליה, אבל אני לפרש הכתוב על פשוטו באתי.

ואמר ושישה קנים יוצאים מצדיה, להגיד שיהיה קנה המנורה באמצע, ושלושה קנים מצד זה ושלושה קנים מצד זה, וכולן יהיו יוצאים מצדיה, כי כולה מקשה היא. ואמר **שלושה גביעים משוקדים ושלושה גביעים**, להגיד שבקנה האמצעי, שהוא גוף המנורה, יהיו ארבעה גביעים לא שלושה כאשר, הם בשאר הקנים. כי בקנה ההוא היה גביע אחד בירך, והשלושה למעלה סמוכים לכפתור ופרח ולנר, כמו בשאר הקנים.

עוד ציוה שיהיו בקנה האמצעי ההוא שלושה כפתורים, ומכל אחד מהם יצאו שני קנים אחד לכאן ואחד לכאן, כאלו מאותו הכפתור היו יוצאים הקנים ההם. וזה שאמר וכפתור תחת שני הקנים. וכפל לומר זה שלוש פעמים, להגיד שהם שלושה כפתורים שיוצאים מהם ששת הקנים כמו שזכרתי.

ועם היות המלאכה רבה ומשתרגת, הנה הזהיר שעל כל פנים כפתוריהם וקנותם היוצאים מהם, הכל ממנה. רוצה לומר, מהמנורה יהיו, לפי שכולה היה מקשה אחת מחתיכה אחת של זהב כמו שפירשתי. והוצרך לומר עוד זהב טהור, להגיד שעם היות שהיו הקנים מלאים, וכן הכפתורים והפרחים, לא יעלה בלבבם לומר: הדברים האלה, מפני היותם דבר אינו נראה לעין, אינו צורך שיהיה זהב מזוקק, ואין אדם רואה אותו, די שיהיה זהב מעורב. לכן אמר: לא תעשה כן. כי האדם יראה לעיניים וה' יראה ללבב. ולכן יהיה הכל זהב טהור.

[הנרות]

**לז ועשית את-נרתיקה שבעה והעלה את-נרתיקה והאיר על-עבר פניה:
לח ומלקתיקה ומחתיקה זהב טהור:**

ואחרי שציוה על המנורה, ציוה גם כן על הנרות, ועשית את נרותיה שבעה והעלה את נרותיה והאיר אל עבר פניה, רוצה לומר שתהיה המנורה כולה וששת נרותיה שבראשי הקנים היוצאים מצדיה, מסובין כנגד האמצעי, באופן שהנרות כשתדליקם יאירו אל עבר פניה לקנה האמצעי שהוא גוף המנורה.

והנכון שאמר **והאיר**, על כל נר ונר מששת הנרות, שיאיר אל עבר פניו אל גוף המנורה. ויהיה זה כשידליק הפתיל אל מול פני המנורה. והאמצעי שהוא העיקר, היה מאיר לצד מערב, אל מול הארון ונכחו. ולכן נקרא נר מערבי, שממנו היה מתחיל ובו היה מסיים בהטיבו את הנרות.

והיו אם כן הנרות שבעה, רוצה לומר ששה בששת קנים, והנר האמצעי. וכפי דעת בעלי הפשט, היו הגביעים והכפתורים והפרחים לנוי וליופי.

ואני כבר ביארתי בדרך רמזי החכמה שהיו שבעת הקנים רומזים לגלגלי שבעת כוכבי הלכת, והגביעים והכפתורים והפרחים לענייני הגלגלים ההם ותנועותיהם. ואמנם כפי הרמז התורני, הייתה המנורה רמז לחכמה העיונית, ולכן היו בה שבעה קנים ושבעה נרות, לרמז לשבע חכמות ושאר הדברים הרומזים להסתעפות החכמות. והיות המנורה מקשה אחת, היה רמז על התאחדות החכמות, כפי מה שיתאחדו הנושאים שהמציאות כלו באיש אחד.

וכפי כל אחד מהדרכים האלה הותרה השאלה הרביעית.

ואמר **ומלקחיה ומחתותיה זהב טהור**. להגיד שמלקחות שבהם לוקחים הפתילים, והמחתות שבהם מרימים הדשן מהנרות, הכל יהיה עשוי מזהב טהור. אף על פי שיהיו כלי שרת, ויהיה משקל המנורה עם כל הכלים ההם ככר זהב טהור, לא שהיו המלקחים והמחתות מקשה עם המנורה, כי אם שהמנורה בעצמה תהיה ככר זהב אחד, כדברי רבי יהודה. אבל הכלים לא היו בכלל הכיכר, אלא להודיע שיהיו גם הן זהב טהור. וכן כתב **הרמב"ן**.

[מזבח הקטורת]

ואמנם מזבח הקטורת לא היה להסיר ריח רע מבשר השחיטה, כי האש היה מתוך כל זה. אלא לרמוז בדרך רמזי החכמה אל הגלגל התשיעי העליון, שאין בו כוכבים. ואם לרמוז להשארות הנפש אחר המות, כמו שביארתי ברמז התורני.

והותרה בזה השאלה החמישית.

ואמנם למה לא נזכר כאן סמוך לשולחן ולמנורה, יתבאר בסוף הפרשה הזאת **בתשובת השאלה התשיעית**.

אברבנאל שמות פרק כו

שמות כו, א-ל: בניית המשכן

כפי מה שאמר, היה ראוי שיאמר **ועשית משכן**, כמו שאמר ועשית שולחן ועשית מנורה ובשאר. אמנם אמר כאן **ואת המשכן תעשה**, לפי שכבר אמר למעלה ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, והיו יודעים שיעשו משכן, ושציוה במעשה הארון, אם להיותו עיקר מעשה המשכן, ואם להודיע מה יעשה מהזהב שזכר בתחילת הנדבה כאשר פרשתי. לכן אחרי שזכר השולחן והמנורה שיעשה מהזהב, ציוה על המשכן שיכנס במלאכתו זהב וכסף ונחושת, תכלת וארגמן ותולעת שני ושש. ולזה אמר את המשכן תעשה, כאלו אמר ואולם את המשכן שכבר צויתך עליו למעלה, תעשה באופן כך וכך.

[היריעות]

והנה היו במשכן דברים מתחלפים במהותם, והם היריעות התחתונות הנקראות יריעות האוהל, שהיו עשר יריעות, והן היו ארוגות שש משזר, רוצה לומר חוטי שש כפולים לחוזק להיות שתי. ותכלת וארגמן ותולעת שני להיות ערב, ולרקום מעשה חושב בהם. **וחז"ל** (יומא ע"ב) דרשו שכל חוט היה כפול ששה, והם זהב תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר.

אבל אין הדעת סובלו כפי הפשט, לפי שאם היו כל החוטים שווים, איך יראו הכרובים מעשה חושב במראה הצבעונים, אם לא בחוטים שונים. ועוד, שהכתוב לא זכר בזה הזהב.

ואתה תמצא כשתעיין בכתובים, שלא נזכר השש באמצע החוטים, רק בתחילה או בסוף. להודיע כי השש משזר הוא השתי, מפני שהוא חזק, ומראהו לבן. ומעשה אורג וחושב ורוקם ייעשו בערב: לפעמים יכנס בו חוט זהב, ופעמים תכלת, וכן השאר שהם משונים בצבעיהם.

הנה אם כן, כפי הפשט, היו אלה היריעות משש משזר השתי, שהוא פשתן לבן כפול שש חוטים, והערב היה ממשי בצבע תכלת, ובצבע ארגמן, ובצבע תולעת שני, והוא המשי אדום בצבעו הנקרא קארמיזי"ן. ומפני חילופי הצבעים של אותו משי, היו כרובים מעשה חושב ארוגים בהם באותה מלאכה. ונקרא **מעשה חושב**, לפי שהוא מעשה ידי אומן, שיוסף החוטים בחשבון ומחשבה, עד שייראו הצורות משני צדדי היריעה. מה שאין כן מעשה רוקם, שהוא שיתפרו הצורות בחוטים ובמעשה מחט, עד שייראו מצד אחד בלבד.

וצויה שתהיה כל אחת מהיריעות שמונה ועשרים באמה, לפי שכמו שזכרו במסכת מידות היו היריעות מונחות אחרי הקרשים לצד חוץ לראותם. והיה אורכן על רוחב המשכן עשר אמות, ותולים תשעה מכל צד, ומגיעים עד מקום האדנים שהיו נכנסים מבין שליבת הקרשים אמה. ורוחב עשרת היריעות היו בכולם יחד ארבעים אמה, ונתונים על אורך המשכן שלושים אמה, ותולים מאחורי המשכן לצד מערב, ומגיעים עד הקרקע. והיו באים הקרסים והלולאות נוכח הפרוכת המבדיל בין הקודש ובין קודש הקודשים.

וכן פירשו המפרשים כולם.

אבל יקשה איך יעמדו היריעות במקצוע רוח המערב, כי היריעות הנוגעות בקרקע אחרי המשכן, היה אורכה לשמונה ועשרים אמות, ורוחב המשכן היה עשר אמות בלבד.

לכן ראוי שנאמר, שהיו נמתחים במיתרים על יתדות המשכן בשתי קרנות המערביים. ואמר חמש היריעות תהיינה חוברות אשה אל אחותה, להגיד שתהיינה מחוברות חמש היריעות שרוחב כולם עשרים אמה, ושיעשה לולאות תכלת, שהם נקבים בצורת טבעות מוכפלים מחוטי תכלת, להיאחז בהם הקרסים על שפת היריעה האחת מן החמש יריעות המחוברות. ומפני שיש לה שתי שפתות, מבואר שיהיה השפה מקצה בחוברת, רצה לומר מן הצד שמתחברות חמישים לולאות בשמונה ועשרים אמות מרחק שווה בינותם, שיהיה

כל מרחק חצי אמה וחצי שביעית אמה, ואז תהיינה מקבילות הלולאות זו לזו. ובהיכנס הקרסים בלולאות, היה המשכן אחד באותו אהל מהיריעות ההם.

ואחרי שזכר יריעות השש והמשי שהיו אחרי הקרשים ועל הגג, ציוה עוד שיעשה יריעות עזים, רוצה לומר ארוגות מצמר העזים. ויהיו עשר יריעות מהם, וכל אחת מהן שלוש אמות באורך וארבע ברוחב. והנה יריעות העזים לא היו מעשה חושב, ולא בצורת כרובים, כי הם היו בלבד לשמור את יריעות המשכן היקרות. וידוע שהדבר שהוא לתכלית שמירת דבר אחר, הוא למטה ממנו במעלה בהכרח. ולכן אמר שיהיו יריעות העזים לאוהל על המשכן, רוצה לומר לשמירתו. ולכן לא היו בהם הלולאות מתכלת, ולא היו הקרסים מזהב, כאשר היו ביריעות השש והמשי. אבל היו הלולאות מצמר גם כן, והקרסים מנחושת.

ואמר וסרח העודף ביריעות האוהל, להגיד שהמשכן יהיה עשר יריעות כנגד עשרה מחנות של קדושי עליונים. והאוהל שהוא יריעות העזים, היה נוסף יריעה אחת, אשר חציה הייתה כפולה כנגד הכפורת לפנים, וחציה תסרח על אחורי המשכן, כדי להעלים המשכן מעיני כל רואה ומביט מבחוץ.

ומה שאמר למעלה וכפלת את היריעה השישית אל מול פני האהל, פירש **רש"י** שחצי היריעה הזאת היה תלוי וכפול על המסך שבמזרח כנגד פתח האהל, וחציה האחר היה סרח העודף שתסרח ותתפשט על אחורי המשכן, לכסות שתי אמות מגולות מהקרשים. והאמה מזה והאמה מזה לצפון ולדרום בעודף באורך יריעות האוהל, שהם עודפות על אהל יריעות המשכן, שתי אמות יהיה סרוח על צדי המשכן לצפון ולדרום. ואחרי המשכן הוא צד המערב, לפי שהפתח במזרח היה שהם פניו, וצפון ודרום קרואים צדדים לימין ולשמאל.

[עורות אלים מאדמים]

ואחרי שזכר יריעות העזים שיהיו לאהל על המשכן לשמור היריעות היקרות, ציוה שיעשה עוד שמירה אחרת, והיא מעורות אלים מאודמים ומעורות תחשים, שיעשה מהם מכסה לכסות גג המשכן על יריעות העזים והשאר שתחתיהם. והיה המכסה הזה לקבל מלמעלה מטר וגשמים ולכלוכים אחרים.

הנה אם כן שלושה אהלים היו שם: אהל משש ומשי, ואהל יריעות עזים אשר עליו, ומכסה האהל מעורות אלים מאודמים ועורות תחשים שהיה למעלה מהכל.

ויש אומרים שהיה על יריעות העזים מכסה עורות אלים מאודמים, שהיה מכסה את הגג והדפנות כולם, ושהיה על הגג בלבד עור מכסה אחד מעורות תחשים. ושעל זה נאמר ועשית מכסה לאהל עורות אלים מאודמים, שהוא היה מכסה כולל לאהל כולו, ואמר עוד ומכסה עורות תחשים מלמעלה, שהיה מכסה לגג בלבד.

ואינו נכון בעיני. כי המכסה מהעורות, אחד היה לא שנים. והקמת המשכן מעידה עליו, שנאמר ויקם משה את המשכן וגו'. ויפרוש את האהל על המשכן, וישם את מכסה האהל עליו מלמעלה, כאשר ציוה ה' את משה.

ומבואר הוא **שיריעות השש והמשי** אשר אחר הקרשים, הוא היה האהל היותר נכבד ויקר, כי הוא היה הפנימי לנוכח קודש הקודשים, ולכן היה יותר חשוב והיה מעשה חשוב כרובים.

והאהל האמצעי מיריעות העזים אשר אחריו, היה למטה ממנו במעלה, ועודף עליו מכל צד ומקיפו, ולא היה מקבל לכלוך. **ומכסה האהל שבעורות**, היה למטה במדרגה מכולם.

[קרשי המשכן, גדלם וצורתם]

נושא זה לא נכלל במהדורה המקוצרת

ולפי שהאהלים האלה היה בלתי אפשרי שיתייצבו בקומה ועמידה בעצמם, אם לא יהיה להם על מה שישענו, לכן ציוה ועשית את הקרשים למשכן עצי שטים עומדים. רוצה לומר, שיעשה להקים את המשכן ולמתחו כאהל לשבת, קרשים מעצי שטים, שהם חזקים וקלים, שיניחם עומדים זקופים, לא מושכבים על הארץ זו על זו. והנה אמר ועשית את הקרשים, ולא ועשית קרשים, כמו שאמר ועשית שולחן, ועשית מנורה, לפי שממה שאמר ואת המשכן תעשה, ידענו שיהיו שם קרשים. שאלמלא כן, לא יהיה משכן. ולכך אמר ועשית את הקרשים, רוצה לומר המעמידים את המשכן.

ודרך המדרש כבר זכרתי שהוא רחוק שהוציאו ממצרים.

ובמסכת שבת פרק הזורק חלקו החכמים בעובי הקרשים: מהם אמרו שהיו עבים אמה מלמטה, וגם כן מלמעלה; ומהם אמר שמלמטה היה עבים אמה, אבל היו מתמעטים והולכים, ולמעלה היו חדים כאצבע.

וזו היא לדעתי סברא יותר ישרה, לפי שהקרשים האלה היו בצורת הלוחות, ואלו היו עבים וגסים כולם, בעובי אמה, תכבד משאם. כי הנה משמרת בני מררי היו קרשי המשכן ובריחיו, והקרשים היו מ"ח, וכפי עבודתם ניתן להם שמונת הבקר בארבעה עגלות שיבוא לכל עגלה שנים עשר קרשים. ואיך ימשכו שני בקר שנים עשר קרשים עבים אמה ורוחבם אמה וחצי ואורכם עשר אמות? כי הנה אפילו קרש אחד יהיה זרות כפי המנהג הטבעי. והכתוב לא הגיד שנעשה בזה נס כלל. על כן אמרתי שהיו הקרשים בצורת לוחות. ואולי שגם מלמטה לא היה עבים אמה, כל שכן למעלה, שהיו חדים כאצבע. ולפי שלא היה עביים נחשב, זכר הכתוב אורך הקרשים שהיה עשר אמות להיות אורך הקרשים לגובה הכתלים. כי כן היה גובהו של משכן עשר אמות. ורוחבם אמה וחצי, אבל לא זכר עביים. ואמר שתי ידות לקרש האחד, להודיע שכל קרש לצד מטה היו לו שתי ידות משני צדדי

הקרש, כי היו כורתים באמצע הקרש לרוחבו ברוחב אמה על אמה כצורת ח', ונשאר יד לכל צד גבוה אמה ורחב רביע אמה, והוא חצי זרת, משולבות אשה אל אחותה. כלומר שיהיו שתי הידות של שני הקרשים מחוברים דחוקים זו עם זו בתוך חלל אדן אחד. ונמצא שני אדנים היו תחת הקרש האחד, לשתי ידותיו. וכן שתי ידות של שני קרשים בתוך חלל אדן אחד, כי היה כל אדן נחלק לשני חצאי קרש. ויקראו אדן הבליטה הנבלעת בתוך הקרש, כי אדן הוא לשון אוזן בלשון ערבי או ארמי, ונתחלף הדל"ת בזי"ן, מפני שהם כאזנים בצורה.

וכן אמרו **במדרש**:

למה היו דומים דברי תורה עד שלא בא שלמה, לכפיפה שאין בה אוזניים. בא שלמה ועשה אוזניים לכפיפה.

הנה אם כן היה כורת וחורץ את הקרש מלמטה באמצעו, בגובה אמה, מניח רביע מכאן ורביע מכאן, ורביע רחבו מכאן, והן הן הידות. ומכניס אותן באדנים שהיו חלולים.

והיו האדנים גבוהים אמה ויושבים רצופין זה אצל זה וידות הקרש הנכנסות בחלל האדנים חרוצות מג' עבריהם רוחב הארץ כעובי שפת שני האדנים שיפסיק ביניהם ז"ש משולבות אשה אל אחותה עשויות כעין שליבת סולם אשה אל אחותה מכוונות זו כנגד זו ומובדלות זו כנגד זו וכמו שכתב **רש"י** ואפשר לפרש הפסוקים האלה באחד משני פירושים. אם שהיה לכל שני האדנים גוף אחד מפני שכל בעל חי גוף אחד בעל שתי אזנים. אבל יקשה על זה מה שאמר הכתוב מאת אדנים למאת הככר ככר לאדן דמשמע שכל אדן היה בפני עצמו ומשקלו ככר כסף. וגם אמרו כאן שני אדנים תחת הקרש האחד אינו מתישב היטב כפי זה הפירוש. ויש מפרשים מפני זה כי כל אדן הוא גוף בפני עצמו ולפי זה היה כל רגל הקרש חתוך בצורה אחרת. ויהיה כפי זה הפירוש אמרו משולבות אשה אל אחותה שכל יד תהיה דחוקה באופן שלא יהיה רוחב בין יד ליד אלא כדי שיכנס באדנים. והנה יתיחסו למשכן אברי הבעלי חיים לדמיון וקרא הכתוב לצדדי המשכן באורך צלעי המשכן לדמיון עצמות הצד בבעל חיים שהם צלעות ממש הדומים לקרשים העומדים זה בצד זה וכן נאמר בו פנים ואחור וכתף וירכתים ורגלים וידות ואדנים וראש שכלם הם לדמיון האברים בחי שהיה זה אם מפני היות המשכן והקרשים רומזים לגרמים השמימיים ומניעיהם כמו שזכרתי ברמז החכמה והם להיותם רומזים לכתות בני אדם ומדרגותיהם כמו שביארתי ברמז התורני. וביאר הכתוב כמה קרשים יהיו לכל צד מצדי המשכן באומרו ולירכתי המשכן ימה וגו' כי לפי שנקרא הצד הארוך צלע נקרא גם כן הצד הקצר וקצהו ירך על דרך וירכתו על צידון ופירוש מקצוע קרן זוויות מבפנים. ופירוש בירכתים לשתי קצות מבחוץ יאמר שלירכתי המשכן יהיו ששה קרשים לתשע אמות. ונשאר חצי אמה מכל צד להגיע אל קרשי הצלעות ושני קרשים צרים תעשה למקצועות המשכן לירכתים כדי שיספיקו בלבד. ואין להקשות ממה שכתוב ואמה וחצי האמה רוחב הקרש האחד כי על

הרוב דבר ולא חשש על שני קרשים של המקצועות ועל שני קרשים ההם של המקצועות האחד סוף הצלע והשני סוף ירכתים ימה אמר ויהיו תואמים מלמטה רוצה לומר שיהיו נתאמים ושיום מטה ומעלה. כי למטה יהיו תואמים שתי ידות של שני הקרשים בתוך אדן אחד כדי שלא יתפרדו ולמעלה יהיו תמים על ראשו אל תוך הטבעת האחת. ופירוש תמים פירשו חכמינו זכרונם לברכה מלשון תמו נכרתו שיהיו כלים והולכים עד כאצבע מצד ים ומצד צפון ודרום וים שבמקצוע השנית ומכניס טבעת גדולה וחזקה בראש הקרשים שבכל מקצוע עד שיהיו מחוברים יחדיו ולא יתפרדו זה מזה. ושאר הקרשים לא הוצרכו לטבעות למעלה רק בתים לבריחים ובהם יתחברו אך הקרנות היו באמת נפרדים אם לא שהתאימם למטה באדן ולמעלה בטבעת. ואמר אל הטבעת בה"א הידיעה מפני שהוצרכו היות גסים וחזקים מאד. והיו שמונה קרשים הם אשר זכר ששה לירכתים ושנים במקצועות ובא להודיענו שגם הם היו צריכים האדנים אף על פי שהם צרים לחזק פנות הבית. ואמר ועשית בריחים כדי שיהיו סוגרים קרשי המשכן שלא יתפרדו ויתפתחו והיו לכל צלע ה' בריחים אשר כל שנים מהם יגיעו אל מחצית אורך הצלע בשורה תחתונה הגבוה' מן הארץ אמתים וחצי ובין השור' העליונה הסמוכה מראשי הקרשים אמתים וחצי והבריח התיכון אשר בין השתי השורות בתוך הקרשים ובאמציתם כלומר בתוך חמש אמות יהיה ארכו כאורך כל הצלע עד שיהיה מבריא וסוגר מן הקצה אל הקצה ואמר ואת הקרשים תצפה זהב להגיד שהקרשים הנזכרים וטבעותיהם ובריחיהם הכל יצפה זהב. **ורש"י** כתב שלא היה צפוי הקרשים כולל פנים ואחור. רק במקום מעמד הטבעות בשתי שורות הבריחים ועליהם הבריחים כולם על מקום צפוי זהב הקרשים ואין לשון הכתוב משמע כן אלא שיצפה אותם זהב לכל צד כי הם היו נוכח פני הקדש וקודש הקודשים ורחוק היה שיהיו כן. ואמרו ואת טבעותיהם רוצה לומר שיעשה זהב הטבעות שהיו שלוש טבעות בכל קרש לשלושת בתים לבריחים. ואם היו טבעות ממש לא היה דרך להכניס בהם הבריחים אלא מחוץ למשכן ואם היה תוחבם בתוך הטבעות מה נעשה לצלע המערבי ומאין יכניס בריחיה אם לא שינקבו שלושה נקבים בתוך הקרש שבסוף הצלע הצפוני ודרך הנקבי' ההם היה מחרוזת הבריחים אך יש מפרשים כי אל הטבעות של הבריחים לא היו טבעות ממש רק היו כדמות קלונסות וכצורת ווים בולטים מן הקרשים בשלוש שורות של הבריחים. והיו פתוחים לצד מעלה להכניס משם הבריחים ויהיו הבריחים שוכבים בתוך הווים לרוחב כל הקרשים. ונקראו אלו הווים טבעות מפני שהיו עגולים כצורת חצי טבעת. ומפני שהיה הציור במשכן בריעות ובקרשים קשה אמר והקמות את המשכן כמשפטו אשר הראת בהר רוצה לומר אחרי שתעש' כל היריעות האלה והקרשים תוכל להקים את המשכן על משפטו כמו שאמר אחר זה ויקם משה את המשכן ויתן את אדניו וישם את קרשיו ויתן את בריחיו. ואמר כמשפטו אשר הראת בהר כי שם הראה למשה תבנית המשכן וכליו קרסיו בריחיו וטבעות' בראי' מוגשמ' כדי שיקבל צור' הבל בדעתו מבלי טעות.

שמות כו, לא-לז: הפרוכת, הכפורת והמסך

[הפרוכת]

אחרי שזכר מלאכת המשכן אשר יעשו מזהב וכסף ונחושת, תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר ועצי שטים, זכר אחריו מלאכת הפרוכת שהיה כמעשה יריעות המשכן בשווה, ואחריו זכר מלאכת מסך פתח האוהל שהיה מבדיל בין החצר וההיכל, שלא היה בהם לא זהב ולא כסף, כי אם תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר ועמודי עצי שטים אדני נחושת.

והנה הפרוכת היה כמעשה יריעות המשכן אם בחומרו ואם במלאכתו שהיה גם כן מעשה חושב כרובים. ולא היה הבדל בין הפרוכת ובין יריעות המשכן אלא שהיה הפרוכת יריעה אחת מרובעת עשר אמות על עשר, והיה תלוי על ארבעה עמודי שטים, והיו מצופים זהב לכבוד המקום שהיו שם. ולא ידענו אם היו העמודים מחוץ לפרוכת, או בפנים. והיו וויהם זהב, רוצה לומר בראש העמודים לתלות בהם הפרוכת. ואמר על ארבעה אדני כסף, להגיד שהיו אדנים של כסף, לפי שהכסף יותר חזק מהזהב. והיו חדודי האדנים תקועים בארץ כמו יתדות, ורגלי העמודים משונים וחדים תקועים בחלל האדנים. והנה לא היו אדנים מנחושת מפני כבוד המקום, שהיה סמוך לקודש הקודשים.

ואמר ונתת את הפרוכת תחת הקרסים, להגיד שימתח הפרוכת תחת הקרסים שהיו ביריעות המשכן, ויהיה בשליש אורך המשכן, וישארו משם לאורך המזרח עשרים אמה כשיעור רחב חמש יריעות חוברות. והבאת שמה מבית לפרוכת ואחריו במחיצתו סמוך לכותל המערבי את ארון העדות רוצה לומר הארון שהיה בו העדות שהם הלוחות ועליו הכפורת עם הכרובים וזכר מצורך הפרוכת באומרו. והבדילה הפרוכת לכם בין הקדש ובין קודש הקודשים רוצה לומר שהאדם המביט אל ההיכל ולפנים לא יראה דבר מהכפורת והכרובים. ומאשר אמר והבדילה הפרוכת לכם מורה שעל כל ישראל והכהנים ידבר לא על משה רבנו בפרט כי הוא היה נכנס שם בכל עת ומדבר עם השם פנים בפנים. וציוה מה שיניח מצד חוץ לפרוכת והוא השולחן לצד צפון והמנורה לצד דרום ואמרו על צלע המשכן ענינו אצל צלע המשכן כי אורך השולחן היה לאורך הצלע הצפוני ואורך המנורה לאורך הצלע הדרומי ומזבח הקטורת היה לפני הפרוכת מחוץ בנכחיותו באופן שיהיה הקטורת והענף העול' ממנו מבדיל בין הרוא' והנראה. ואחרי שציוה על הפרוכת המבדיל בין הקדש ובין קודש הקודשים ציוה על המסך לפתח האהל והוא היה לצד מזרח מבדיל בין היכל הקדש ובין החצר כי ההיכל היה נקרא אהל להיותו מיריעות ועל עמודים והיה זה המסך גם כן מפני הצניעות כדי שכל אדם בהיותו בחצר וגם הכהנים הנגשים להקריב על המזבח לא יביטו משם אל השולחן והמנורה ומזבח הקטורת והפרוכת המבדיל. לכן היה

בין החצר וההיכל המסך ההוא. והיו הבדלים בין הפרוכת הפנימי והמסך החיצוני הראשון שהפרוכת היה מעשה חושב כרובים אמנם המסך לא היה אלא מעשה רוקם לא חושב ולא כרובים. וכבר ביארתי מה הוא מעשה חושב ומה הוא מעשה רוקם. השני שהפרוכת היה על ד' עמודים אמנם המסך היה על חמש' עמודים השלישי שאדני הפרוכת היו מכסף ואדני המסך היו מנחושת. והסיבה בחילופים האלה ע"ד הפשט יהיה אצלי כן כי מפני שהפרוכת היה מבדיל בין קודש הקודשים לקודש היו בו כרובים ולכן היה מעשה חושב שיראו צורות הכרובים משני עבריהם. להודיע שהיו אחריו הכרובים אשר על הארון. אמנם המסך לא היה סמוך לכרובים ולכן לא היו מצוירים בו ולא היה אם כן מעשה חושב כיון שלא יהיו עושים בו צורות הכרובים שייחוד לחושב. ובעבור שהיה הפרוכת יותר קטון מהמסך כי המסך היה יותר מעשר אמות על הפרוכת כדי שיעדיף על פתח האהל לצניעות לכן הוצרך המסך אל חמשה עמודים ולפרוכת היה די בארבע עמודים. והכל משום הצנע לכת עם אלהיך וכבוד אלהים הסתר דבר. גם אדני הפרוכת מפני כבוד המקום שהיה מונח שם בין הקדש ובין קודש הקודשים הוצרך שיהיו מכסף לא מנחושת אמנם המסך להיותו בין ההיכל ובין המזבח החיצון היו עמודיו מצופים זהב וויהם זהב. להורות שמצד ההיכל היו הדברים רומזים אל נצחיות השמים. והיו אדניהם נחושת להורות שמצד המזבח היה הכל השחת' והפסד. וכמו שביארתי ברמזים.

והותרה בזה השאלה השישית:

אברבנאל שמות פרק כז

שמות כז, א-ח: המזבח

אחרי שזכר הדברים האלה הנעשים מהזהב והכסף והנעשים מתכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר. זכר מה הוא אשר יעשה עוד מעצי השיטים ונחושת בלבד מבלי זהב וכסף ולא תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר.

[המזבח]

ואמר ועשית את המזבח, בה"א הידיעה, לפי שכל ישראל היו מחכים שיצווה השם לבנות מזבח להקריב עליו הקורבנות, כדרך כל בני אדם הקדמונים שהיו עובדים את אלוהיהם בקרבן זבח, ואדם ונח ואברהם יצחק ויעקב כן עשו. גם שבמעמד הר סיני אמר מזבח אדמה תעשה לי זבחת עליו, וגם משה כאשר כרת ברית התורה עם ישראל בנה מזבח תחת ההר.

ומפני זה כולו אמר ועשית את המזבח, כלומר ואמנם המזבח אשר יהיה ביניכם לזבח לה' תעשה אותו בחצר המשכן לפני פתח אהל מועד. ועם היות הכיור מפסיק בין המזבח ובין המסך שלפני הפתח, כדי שירחצו אהרן ובניו ידיהם ורגליהם בבואם אל אהל מועד להקטיר את הקטורת, ולהעלות את הנרות, או להעריך את לחם הפנים על השולחן,

באופן שלא יכנסו הכוהנים מזוהמים מהגשת הקורבנות לשמש בשימושים היקרים ההם. הנה עם כל זה, לא נזכר כאן מצוות הכיור וכו', לפי שהיה רמז והערה מכוונת באותם הכלים, אשר זכר כפי קדמותם ואיחורם, כמו שאבאר בתשובת **השאלה הט'**.

ואמר שיהיה המזבח עצי שטים, רצה לומר שיהיו דפנות המזבח מעצי שטים, לא גגו כי ימלאוהו עפר, כמו שאמר **מזבח אדמה תעשה לי וזבחת עליו**. ואם היה המזבח מכוסה מעצי שטים, היה נשרף ונשחת המזבח, כיון שאש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה.

ונקרא **מזבח** לפי שעליו יזבחו בעלי חיים וישפכו דמיהם עליו. אמנם מזבח הקטורת נקרא גם כן מזבח, מפני שהיה כצורת מזבח החיצון שזובחים עליו, רבוע כתיבה מרובעת. והנה היה ה' אמות אורך וה' אמות רוחב בריבוע, כדי שיוכלו לזבוח עליו פר אחד. וכדי שלא יהיה בו כובד גדול לענין המשא, לא היה גדול יותר מזה לזבוח עליו פרים הרבה, עד שמפני זה שלמה עליו השלום כשבנה הבית, הוצרך לעשות מזבח יותר גדול להרבות עליו הקורבנות.

והיה המזבח הזה שצוותה תורה שלוש אמות קומתו. כדי שיהיה קומת כל אדם שווה אליו. ואין ספק שהיה לו כבש לעלות עליו, לדשנו או לעבוד העבודה.

ואמר ועשית **קרנותיו** אל ד' פינותיו, להגיד שיעשה ארבע קרנות על ארבעת זוויותיו. ונקראו קרנות, מפני שהיו בולטות לצד מעל כמו קרנים. גם היו חלולות מבפנים, כדי לשפוך בהם הדם, שמשם היה יורד למטה בתוך חלל הארץ אל יסוד המזבח, ויורד על התהום ולא יראה לעין. ואמר ממנו תהיינה קרנותיו, כלומר מן המזבח של עצי השטים יהיו הקרנות, לא נמשכות לצד חוץ ולא לצד פנים רק יעמדו ביושר על פינות המזבח. ואמר וצפית אותו נחושת, רוצה לומר שיצפה המזבח נחושת מבחוץ, ולא כולו בשווה, כי הנה מחציו ומעלה יהיה הנחושת ממעשה רשת כמו שיתבאר.

ועשית **סירותיו**, שהם כצורת הסירות לקבל בהם הדשן כאשר ירבה. ופירוש **לדשנו** - לצורך דושנו. כי אין הדשן פועל, כי הוא שם האפר, בהיות הדשן בסג"ל תחת הדלת. אבל כשהוא בקמץ, הוא פועל הדשן' כמו ואכל ושבע ודשן ודשן ודומיהם. **ויעיו** הוא כמו ויעה, והענין' מכברות לאסוף הדשן אל מקום אחד.

ומזרקותיו הם לקבל בהם את הדם להזאה ולשפוך. **ומזלגותיו** להפוך בהם אברי העולות לשרפם מהר. **ומחתותיו** לתקן האש ולחתות בהן יקוד. ואמר **לכל כליו תעשה נחושת** כאומר וכל כליו הנזכרים והבלתי נזכרים, תעשה נחושת, ולא כסף ולא זהב. ואמר **ועשית לו מכבר מעשה רשת**, רוצה לומר שיעשה מעשה רשת חורי חורים מנחושת מארבעת צדדי המזבח. מחציו ומעלה, עד תחת שפת המזבח הנקרא **כרכוב**. ועל הרשת היו ארבע טבעות נחושת מארבע קצותיו קצות המזבח.

ואמר ונתת אותה תחת כרכוב המזבח, להגיד שיתן הרשת מגיע עד תחת כרכוב המזבח

שהוא השפה העליונה ממנו ותגיע הרשת ההוא מצד מטה עד חצי המזבח. והיה אם כן הרשת ארכו עשרים אמה להקיף ד' צלעות המזבח ורחבו אמה וחצי כי המזבח היה שלוש אמות קומתו והרשת היה עד מחציתו והמפרשים אמרו שהיה הרשת במזבח לנוי ולתפארת. ונרא' לי שהיה גם כן בו צורך והכרח לפי שאם היה הנחושת מלא ומדובק בהיותו צפוי המזבח היה כבודות המזבח מופלג מאוד ומשא כבוד לנושאים אותו אבל בהיותו מעשה רשת נחושת מועט יספיק אליו ויהי נקל לשאת אותו אך היה הרשת עד חצי המזבח ולא עוד לפי שהעפר שהיה המזבח מלא ממנו היה כבוד מאוד נוטה למטה ואם היה שם עוד רשת תכבד יותר וישבר ולא יכול ולא יסבול כובד העפר אשר בתוכו הנה מפני זה היה הרשת עד חצי המזבח ומשם ולמטה היה כלו נחושת שיוכל לסבול העפר אשר בתוכו. ואמנם הכרכב היה כדי שלא יפול מן האש למטה על דפנות המזבח מצורף לזה כלו ענייני הרמזים אשר זכרתי שהיה המזבח מצופה נחושת שהוא מלשון השחתה רמז למות והפסד העוברים על כל אדם. והנה המזבח החיצון הזה אין ספק שהיה קטן בשיעורו מאוד אבל היה זה כדי שיהא נח לשאת אותו על כתפות בני אדם. ומפני זה שלמה המלך עליו השלום כשבנ' בית ה' עשה מזבח העולה בעניין אחר באורך וברוחב ובקומה. כי שלושים על שלושים אמות היה עשר אמות גובהו והוצרך מפני זה אל כבש לעלות אליו ויסוד כדי שיסבב הכהן וילך על קרנות המזבח לצדדיו. אמנם בכאן לא זכר הכתוב דבר מהכבש ולא מהיסוד שיעשו במזבח מפני שהיה קטן כדי שיהיה נקל לשאת אותו וגם שיערתי אני בזה טעם אחר אבארהו לך בסדר ואתה תצו' בפרשת וזה אשר תעשה על המזבח וציוה הקדוש ברוך הוא שיעשו הבדים לשאת את המזבח בהם שיהיו מעצי שטים ונחושת כי היה הרמז במזבח ובבדים א'. אך אמרו נבוב לחות תעשו אותו כבר פירשו המתרגם חליל לוחין רוצה לומר שיהיה המזבח חלול מבפנים ולא יהיה כלי מלא מעצי שטים.

מתי נאמר "כאשר הראה אותך בהר"

ואמר כאשר הראה אותך בהר כן יעשו. לפי שכמו שזכרתי למעלה על דרך הפשט הראה הקדוש ברוך הוא למשה רבנו בהר כל ענייני המשכן בצורה מוגשמות לנגד עיניו, כדי שיקבל ציורם בשלמות, וילמדם אל האומנים לעשות כן. ואפשר שיכווין אל הרמז הנרמז בעניינים ההם. אמנם ראוי שתתבונן שבארבע פעמים באה האזהרה הזאת שיעשה כמו שהראהו בהר: **הראשון** מהם היה כולל, שאחרי זיכרון הדיבור אמר ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו. **והפעם הזאת** היה כהוגן להיותה בתחילת הדברים. אבל אחרי כן בזיכרון הכלים, בקצתם אמרו ובקצתם לא אמרו. כי הנה בארון לא אמרו וגם בשולחן לא אמרו.

אמנם במנורה אמרו שנאמר **וראה ועשה כתבנית אשר אתה מראה בהר**. וכן בזיכרון המשכן בסופו אמר גם כן **והקמות את המשכן כמשפטו אשר הראית בהר**. אמנם בפרוכת לא אמרו, ולא ג"כ במסך.

ואח"כ במזבח הנחושת אמר כאשר **הראה אותך בהר כן יעשו**, ובחצר לא אמרו, ובסדר ואתה תצווה לא אמרו כלל, לא בבגדי הכהנים ולא באופן קדושתם וקורבנותיהם, ולא במזבח הקטורת שנצטווה שם.

וראוי לחקור הסיבה בזה.

ועל דרך הפשט נראה שהדברים שהיה ציורם קשה על הדמיון, הוצרך לומר בהם שיזכור הצורה המוגשמת שנראה לו מהם בהר, ובאותו ציור ותמונה יעשה זה. ומזה היה המנורה שנתקשה משה בצורה כמו שזכרתי, וכן המשכן ביריעותיו: העזים ומכסה העורות והקרשים ושאר הדברים שיצטרכו לציור ותמונה. וכן המזבח החיצון, מפני רשת וכרכוב ושאר הדברים שבו, הוצרך לומר בהם כן, מפני קושי ציורם. אך שאר הכלים שלא היה ציורם קשה, לא הוצרך לומר בהם כן. ונסתפק עם מה שכבר אמר בתחילת הפרשה, ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו.

הנה התבארו הפסוקים האלה והותרה השאלה השביעית.

שמות כז, ט-יט: חצר המשכן

אחר שציוה על המזבח החיצון ציוה על החצר שהיה המזבח בו והמשכן בתוכו והיו קלעיו שש משזר רוצה לומר פשתן לבד לא תכלת ולא ארגמן ולא תולעת שני. ונקרא חצר המשכן לפי שהחצר היה סובב המשכן כלו שיהיה בתוכו. והוא היה מקיף בו מכל צדדיו והתחיל מצד הדרום שהוא נגב תימנה לפי שהוא הימין בבית וצד הימין הוא יותר נכבד מהשמאל גם מפני המנורה שהית' לצד ההוא.

וכמו שכתב **הרמב"ן** המזרח יקרא קדם לפי ששם הקדים זריחת השמש וכן יקרא למערב אחר ויקראו למזרח פנים כאלו האדם פונה אל השמש ונשאר מערב אחריו ונקרא מערב ים כנגד ארץ ישראל שהים הגדול /הגבול/ לה מערבי. ונקרא הצד האחר צפון לפי שהשמש הוא צפון ומכוסה ובלתי נרא' לאותו צד. ונקרא התימן דרום והיא מלה כפול' תחסר בה רי"ש אחת להתחבר שני אותיות שהוא דר רום כי השמש ילך ברום הרוח ההוא ויקראו לדרום ימין ולצפון שמאל בכנוי האדם הפונה למזרח. ואמר הכתוב הזה שלאותה פאה דרומית יהיו קלעים לחצר רוצה לומר לצורך החצר שש משזר כלומר שהשתי והערב כלו יהיה פשתן ולא יהיה מרוקם כי אם לבן כלו כדמות קלע האניה. והיה זה למעוט חשיבות המקום ההוא והיה אורך הקלעים לפאת הדרומית ההיא רוצה לומר לאותו רוח מאה באמה ויהיו באותה פאה עשרים עמודים ואין ספק שהיו מעצי שטים ואם לא נזכר בכתוב. ואדניהם שבהם יכנסו חדודי העמודים יהיו במספרם עשרים ויהיו

מנחושת. ולפי זה היה בין עמוד לעמוד חמש אמות ועובי כל עמוד היה טפח ומחצה ונמצא עבים של העשרים עמודים חמש אמות. והיו תשע עשר הפרשים בין עשרים העמודים שכל הפרש היה חמש אמות. הרי מאה אמה לצד דרום וכן הוא לצד צפון. ואמנם לפאת ים שהוא מערב היו עשר' עמודים וט' הפרשים. ויבא לכל הפרש ה' אמות ושליש ועובי העמודים שתי אמות הרי חמשים אמה ולפאת קדמה שהוא מזרח היו שתי כתפים ושער החצר באמצע ולכל כתף היו ג' עמודים וג' הפרשים וכל עמוד עם ההפרש חמש אמות הרי ט"ו אמות לכל כתף. ולשער החצר שבאמצע שתי כתפות נשארו עשרים אמה ושם היה המסך מרוקם מתכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר ארוך עשרים אמה והיה לד' עמודים שלושה הפרשים. ויהיה כל הפרש שש אמות ושליש ועובי העמודים אמה אחת הרי עשרים אמה ואמנם ווי העמודים היו כמין רצועה של כסף מקיף ראש העמוד ובו היה תקוע בראש. ואמנם אמרו עוד אורך החצר מאה באמה ורוחב חמשים בחמשים וקומה חמש אמות פירשו במסכת ערובין אורך החצר מאה באמה שהיה החצר ממזרח למערב מאה אמה ורחבו היה חמשים בחמשים רוצה לומר שהחצר שבמזרח היתה מרובעת חמשים בחמשים. שהמשכן היה ארכו שלושים אמה ורוחבו עשר אמה העמיד מזרחו ופתחו בקצה חמשים החיצונים של אורך החצר נמצא כלו בחמשים הפנימיות. וכולה ארכו לסוף שלושים נמצאו עשרים אמה הוא לאחריו בין הקלעים שבמערב ליריעות של אחורי המשכן ורוחב המשכן עשר אמות באמצע רוחב החצר נמצאו לו עשרים אמה ריוח לצפון ולדרום מן קלעי החצר ליריעות המשכן וכן למערב וחמשים על חמשים חצר לפניו ועובי הכתלים אוכל אמה לכל צד והוא בכלל החמשים של כל רוח וקומה חמש אמות גובה מחיצות החצר וגבהות הקלעים היה חמש אמות ומזה יתבאר לך שאמרו אורך מאה באמה ורוחב חמשים באמה אין הכוונה שיהיו אלה שיעורי החצר אלא שיעורי הקלעים והיה אורך החצר מאה בעבור שהיו הקלעים מאה באמה. והיה רחבו של חצר חמשים בעבור שהיו הקלעים רחבים חמשים באמה. והיה קומת החצר חמש אמות בעבור שכן היו גובה הקלעים, כי היו שיעורי החצר מוגבלים כפי שיעורי הקלעים הסובבים אותו. והיה לפי זה בי"ת בחמשים בי"ת הסיבה, כמו התשחית בחמשים.

[הסבר המבנה הכללי של המשכן]

ויצא לנו מכל זה שהחצר כולו עם המשכן אשר בתוכו היה חמשת אלפים אמה, ושמהם היו לצד מזרח חמישים על חמישים שהם אלפים וחמש מאות. ומשלושת הרוחות צפון ודרום ומערב היה רחב החצר עשרים אמה. והיה אם כן נתון המשכן באמצע הרוחב. וכלל ואמר בסוף הספור שהיה חצר שש משזר לא משי ולא דבר אחר. ואדניהם היו נחושת לא זהב ולא כסף וכן לכל כלי המשכן ולכל עבודתו, רוצה לומר שאר הכלים שלא נזכרו כמקבות ודומיהם. וכן כל יתדות המשכן שהיו תקועים בארץ למתוח היריעות במיתריהם עד שיעמדו נמתחים ולא יגביהם הרוח, וכן כל יתדות המשכן שהיו למתוח בחמשת

הקלעים כדי שלא יגביהם הרוח מעל הארץ כולם היו נחושת. ואמר זה למעט המסך של שער החצר מסך פתח אהל מועד שלא היו צריכים יתדות נחושת. גם שלא היו נמתחים למטה ביתדות. אבל מגביהים אותם לצאת ולבוא תחתיהם.

הנה ציוה ית' בחצר שיהיו חישוקיהם כסף, וויהם כסף, ושאר הדברים כולם נחושת. לרמוז שבעולם השפל הזה כל ענייניו נחושת והשחתה והפסד, אך חישוקיהם כסף, כי יש באדם חשוקה וחשק לדברים הנצחיים הנפשיים, ומפני זה היו חישוקיהם כסף. גם שהיו העניינים השפלים תלויים בעליונים, שהם נכבדים ונצחיים. ולרמוז לזה גם כן היו וויהם כסף, כי בוים היו תלויים.

הנה אם כן, בבחינת עצמם היו נחושת, ובבחינת סיבתם היו כסף. וכן תמצא שהיו קלעי החצר כולם שש משזר, שהוא פשתן לבן בלבד, לפי שאין שלטון ביום המוות. אמנם בשער החצר היה המסך תכלת וארגמן ותולעת שני, להעיר את האדם, שבשער ההוא צדיקים יבואו בו, ויש שם כבוד והדר אם יזכו אליו. הנה מפני כל הבחינות האלה נצטוו הדברים בזה האופן.

והותרה עם זה השאלה השמינית.

ונשאר עתה לבאר למה זה לא ציוה השם יתברך על מעשה המשכן וכליו כפי דרך הנחתם וכפי אופן הרמז הנרמז בהם. ובאה הצוואה באופן מבולבל, והיא **השאלה התשיעית** אשר העירותי בפרשה. [ונציה 397]

ואומר בתשובתה, שהבורא ית' למד לעמו רמזים מדעיים מטבעי המציאות, מורים עליהם המשכן וכליו כפי סדר הנחתם במשכנו כמו שביארתי. ומלבד זה עוד רצה לתת להם רמז אחר והוראה נכבדת, כפי סדר הציווי אשר ציוה עליהם בקדימה ואחור. וכדי לרמוז אל הלימוד והרמז ההוא, ציוה על הדברים באותו אופן שבאה המצווה עליהם.

[סדר הצווים להקמת המשכן הוא סדר חינוכי]

וביאור זה כי אחרי שאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם – **ציוה ראשונה על הארון**, להודיעם שזה היה תכלית הכוונה בכל המלאכה רוצה לומר להמשך אחרי התורה האלהית ולהגות בה יומם ולילה ולשמור מצוותיה באשר הוא סוף כל האדם והצלחתו. ולכן לא התחיל בצווי מעשה המשכן המורה על עסק בני אדם וכיתותיהם כי אין זה טובם ואושרם, אלא בארון והתורה אשר בו. **וזכר אחריו השולחן והמנורה** מבלי זיכרון הפסק הפרוכת, להודיע שהטובות כולם אשר בעולם הזה, אם הגשמיות הנרמזים בשולחן ואם הנפשיות הנרמזים במנורה, ימשכו מן התורה מבלי הפסק.

וציוה אחר זה מיד במשכן יריעותיו ומכסהו וקרשיו, להודיע שאם לא ימשך האדם אחרי

התורה שרמז בארון, שהיא סיבה לשולחן ולמנורה, אבל ימשך אחר המשכן להיותו מן השרים זהב להם, או מעובדי האדמה ובעלי המלאכות, או מהמתבודדים ובעלי החכמות, או מבעלי המלחמה שהם הכיתות הנרמזים במשכן כמו שביארתי - הנה אז ימשך אחרי הפרוכת המבדילה אותו מקודש הקודשים. כי העולם הנתון בלבו, יבדילהו מהתורה והמצוות.

ולכן נזכר הפרכת אחרי המשכן וסמוך אליו.

וזכר המסך אחריו, לרמז שגם כן ימשך אליו מהיותו נמשך אחרי ענייני העולם הזה שיהיה נבדל מהשולחן והמנורה כי בהיות [דבר ה' רחוק מן האנשים], חכמה מה להם, גם עושר גם כבוד יחדל מהם, כי לכן היה המסך מורה על זה ההבדל.

[המשכן וכליו משקפים את החכמה מול רדיפת הבעע]

הרי שלמדנו מזה שבהיות האדם נמשך אחרי הארון והתורה שבתוכו, יהיו עמו מבלי הבדל ולא מונע השולחן והמנורה. כי בהיותו נבהל להונו ורדוף אחרי ענייני העולם הזה, והפרק מן התורה, תעבור ותובדל ממנו ברכת ה' היא תעשיר, הנרמזת בשולחן, והחכמה הנרמזת במנורה. כי לא תתקיים החכמה עם המיות הזמן ותחבולותיו.

אבל יהיה תכלית האדם אשר כזה הנמשך אחרי המשכן, שיבוא למזבח העולה, המורה על המוות והשחתת הגוף וכוחותיו, שלכן היה מנחושת והיה בו מכבר מעשה רשת כמו שזכרתי, ויהיה תכלית עניין להתרחק מקודש הקודשים ומהיכל הקודש, בדד ישב מחוץ למחנה הקדוש, בחצר שהוא היה החלק היותר שפל ונבזה מחלקי המשכן, מגולה לשרב ולשמש, לא שמור ומכוסה כאשר היה בהיכל הקודש.

ולרמז על גבול חייו ומספר שנותיו, היה החצר מאה באמה שהוא הגבול שאפשר שיחיה האדם, ועמודיו היו עשרים, לרמז על ימי הבחרות; ורוחב החצר חמישים אמה, כי כן הם הימים הטובים אשר יחיה האדם, עד חמישים שנה הראשונים מימיו, כי משם ואילך יחסר הכוח.

והיו ווי העמודים וחשוקיהם כסף, לרמז אל הכסף והתשוקה אשר לא יחדל ממנו בבחרותו ובזקנתו לאסוף הון ולהגביל תאוותיו. ולפי שראוי לאדם שיפקח על זה עיניו, וישלים נפשו באמונות האמיתיות בהימשך אחרי האנשים השלמים שידריכוהו להיות בתורת ה' חפצו, ולא בדבר אחר - לכן ציוה אחר זה **ואתה תצווה את בני ישראל וייקחו אליך שמן זית זך**, שיזהיר את העם בענין האמונות, שלא יהיה בהם אפיקורוס, או איש מסופק בדבר משורשי התורה. כי הוא הנרמז בשמן הטוב הזך. כי הידיעות אשר כאלה באוהל מועד מחוץ לפרוכת, יערוך אותו אהרן ובניו מערב עד בוקר בתמידות לפני ה', כלומר שיהיו המלמדים דעת אנשי חיל יראי אלהים כאהרן ובניו, ויהיו הדעות והאמונות מאותם שהם לפני ה', ואשר ראוי שימצאו בבני ישראל הישרים בלבותם. וכמאמר

המשורר (תהלים קל"ג) **כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן זקן אהרן שיורד על פי מידותיו.**

[תפקיד הכהנים – קדושה והוראת ישראל]

ולפי שכלל רמז ב'שמן זית' דעות והאמונות, ובאהרן ובניו - מלמדים דעת ויראת ה', סמך אליו פרשת (שמות כ"ח א') **ואתה הקרב אליך את אהרן.** וציוה על בגדי הכהנים שיהיו לכבוד ולתפארת, להיותם מורים תורת האלהים. וציוה איך יתנהגו בקדושתם כדי שיתקדשו לגבוה בפרישה: **וזה אשר תעשה להם לקדשם.** וזכר מה הייתה העבודה התמידית שיעשו הכהנים על המזבח, והיא עולות התמיד, את הכבש אחד לערב - להורות על אחדות השם יתברך בעולמו, וישראל גוי אחד בארץ.

[קדושת ישראל והגעתו לאמונות האמיתיות]

ועל כל זה אמר שם **ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי וקידשתי את אוהל מועד,** רוצה לומר שבזה האופן אשר זכר בכל הצווים שקדמו, יהיה ישראל מקודש, וישכון כבוד ה' ביניהם. והם ידעו את אלוהיהם כי יתיישבו באמונותיהם על ידי המלמדים אותם דרך להשארות הנפש הנצחי שיגיעו אליו השלמים אחר המוות. והוא הנרמז במזבח הקטורת. ולכן ציוה עליו בסוף ואתה תצווה, אחרי כל הדברים שקדמו, להודיע שעל ידי השמן זית זך הרומז לאמונות האמיתיות, ובאמצעות אהרן ובניו ודומיהם שישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהם, יהיה להם מזבח הקטורת לא מנחשת כמזבח העולה, כי אם מזהב טהור. ולכן עשה ההקטרה מצרנית להעלאת הנרות, להודיע שמי שילמד החכמה והמדע ושורשי התורה, הוא יביאם לחיי העולם הבא. וכדי לרמז הרמז הנכבד הזה, באו צווי המשכן וכליו באותו אופן שנזכרו בתורה.

והותרה בזה השאלה התשיעית.

והתבונן שלהיות רמז אחד כפי כל אחד מהדרכים אשר ביארתי במעשה המשכן וכליו לכן נאמרו כל הצווים האלה במאמר אחד בתחילת סדר תרומה ולא בא דיבור אחד לא על הארון ולא על השולחן ולא על המנורה עם כל מעלת'. ולא בפר' תצווה בבגדי הכהנים ובסדר קדושתם ובמזבח הקטורת לפי שהיו כל הדברים מקושרים ומדובקים ברמז אחד הנרמז בהם כמו שביארתי. אמנם מתחילת סדר כי תשא לפי שציוה הקדוש ברוך הוא שם על הדברים הצריכים לשלמות מלאכת המשכן ולא מפאת הרמז והערה אשר קדמה, ולא היו הדברים ההם דבוקים ומקושרים זה בזה לצורך הרמז. לכן בא על כל אחד מהם דיבור מיוחד. וידבר ה' אל משה לאמור. כי הנה בעבור שהיו צריכים במלאכה אל כסף ובתרומה לא נתנו ממנו מה שיהיה בו די ציוה יתברך כי תשא וגו' כדי שימנו ישראל ויתנו כל אחד מחצית השקל שממנו נעשו האדנים כמו שיתבאר שם בע"ה ולפי שהכהנים

העומדים במזבח היה ראוי שירחצו ידיהם ורגליהם בהיכנסם בהיכל בא דיבור ועשית כיוור נחושת וגו' כי לא היה הכיור וכנו רמז למידות המשובחות כי הם בכלל המצוות שכללה תורת האלהים. אבל היה צורכו לעניין רחיצת הכהנים ממש. ולפי שלקידוש הכהנים והאהל וכליו היה צריך שמן המשחה בא דיבור אחר על עשיותו וכן דיבור אחר על מעשה הקטורת. ולפי שלא היו יודעים מי היה האיש הראוי לעשות מלאכת הקדש הזאת. בא דיבור ראה קראתי. בשם בצלאל. ולפי שגם כן היו מספקים אם מלאכת המשכן תהיה דוחה את השבת לא בא דיבור אך את שבתותי תשמורו. הנה אם כן כל הצווים שבסדר תרומה ובסד' תצווה נכללו בדיבור אחד לפי שהיו מקושרים ומדובקים בטעם והרמז שעליו נצטוו. אמנם הדברים שצוה בסדר כי תשא בא על כל אחד מהם דיבור אחד להיותם נפרדים בעצמם בטעמם ובלתי מקושרים ברמז שלהם ושלא באו לתכלית ההמשל והרמז כי אם לצורך המלאכה ושלמותה.

והותרה עם זה השאלה העשירית.

[מה חשיבות בלימוד פרשת המשכן והקורבנות?]

ולא יעלה בלבבך שהסיפורים האלה ממעשה המשכן וכליו וסדר הקמתו ומשאו והקרבנות וענייני הנשיאים ובגדי הכהנים ושאר הדברים שהיו בדורות ההם, עתה שאנחנו בגלות אין לנו תועלת בידיעתם. וכן המצוות התלויות בארץ או המיוסדות בטהרת הכהנים וטומאתם] מה התועלת שיש לנו עתה בידיעתם. כי הנה התשובה בזה היא שכל העניינים שבאו בתורה] מאי זה מין שיהיו. הנה עיקר הכוונה בהם שיהיו בספר חכמה עליונה ולימוד אלהין] בה יעיינו כל בעלי דת] עד שישלימו נפשותיהם בהשגות והידיעות ההם. וכמו שאמר ושמרתם את כל דברי הברית הזאת ועשיתם אותם, למען תשכילו את אשר תעשון.

ואמרו חז"ל: ושמרתם - זו משנה, ועשיתם - כמשמעו. ובזאת המדרגה מהמעשה שיש בו לימוד וחכמה התייחדו היחידים והחכמים בשלמות. ואין להם הבדל משעת המעשה לאחר המעשה. ולכן היה מה שידענו היום בענייני המשכן וכליו עם רמזיהם מועיל לנו היום הזה כיום המעשה עצמו. ועל זה האופן באמת לא בטלה עבודת הקורבנות ודיני טומאה וטהרה, אף שהמעשה בפועל בהם בטל, כי השכלתם לא בטלה, וכבר יקנה האדם בזיכרון תמיד ההכנעה לפניו יתברך. וכמו שכתוב זבחי אלהים רוח נשברה. והוא עצמו מה שאמרו חז"ל: זאת תורת העולה למנחה ולזבח השלמים, מלמד שכל העוסק בפרשת קורבנות מעלה עליו הכתוב כאלו הקריבה. וזה כי כמו שיועיל המעשה ההוא כשנעשה, להעמיד נגד רעיוניך יראת האלהים ורוממותו, ככה יכוננו מחשבותיך להשכיל גדולתו וחכמתו, ולהידבק בו בהשכיל העניין הנכבד אשר אליו התיישרו מצוותיו. והמקרא והעיון ללמוד ולעיין באמיתת המצוות ההן, הוא יביאהו באמת אל ההצלחה האמיתית. וכן הוא בכל המעשים התורניים, עד שהייתה

**מפני זה התורה אשר בידינו כלי אומנות להכין לפנינו את הדרך אשר נלך להיות
כאלהים יודעי טוב, לחיותנו בכל המקומות ובכל הזמנים.
תם.**